

Planificació, codificació i estandardització de les llengües

Jordi Ginebra

PID_00178296

Índex

Introducció	5
Objectius	7
1. Política lingüística i planificació lingüística	9
1.1. Llengua, societat i canvi sociolingüístic	9
1.2. Sociolingüística, lingüística aplicada i política lingüística	12
1.2.1. Lingüística teòrica i aplicada. Lingüística i sociolingüística	12
1.2.2. Política lingüística i planificació lingüística	14
1.2.3. Planificació del corpus i planificació de l'estatus	16
1.3. Política lingüística i normalització	17
1.3.1. Orientacions de la política lingüística: subordinació i normalització	17
1.3.2. Fonaments i objectius de la política de normalització lingüística	18
1.3.3. Elements per a l'assoliment dels objectius operatius generals	19
2. La planificació del corpus lingüístic i la codificació	24
2.1. La planificació lingüística del corpus: objectius, àmbits i fases ..	24
2.1.1. Objectius	24
2.1.2. Àmbits	25
2.1.3. Fases de la planificació del corpus	27
2.2. La codificació lingüística, l'estàndard i la normativa	29
2.2.1. La codificació i la llengua estàndard	29
2.2.2. Llengua estàndard i llengua codificada (o normativa) ..	30
2.2.3. Altres distincions conceptuals i terminològiques	32
2.3. Models de codificació lingüística: autoritat i agents	36
2.3.1. Model acadèmic i model de lliure empresa	36
2.3.2. Monocentrisme i policentrisme	37
2.3.3. Normes i normes oficials	37
2.4. Criteris i principis de selecció de les formes normatives	38
2.4.1. Criteri unitari i criteri composicional	38
2.4.2. Uniformisme i polimorfisme	40
2.4.3. Principis de funcionalitat, coherència i autonomia estructural	41
3. L'estandardització lingüística	45
3.1. Les dues vies de l'estandardització	45

3.2. Concepte lingüístic i concepte sociolingüístic de llengua estàndard	46
3.3. El procés d'estandardització	48
3.4. El paper de la modalitat estàndard en la comunitat lingüística	53
Resum	58
Activitats	61
Exercicis d'autoavaluació	61
Solucionari	63
Bibliografia	65

Introducció

L'assignatura *La normativa de la llengua catalana* pretén proporcionar-vos una visió global, aprofundida i crítica de la normativa de la llengua catalana, tant des del vessant històric i conceptual, com, sobretot, des del punt de vista gramatical. Aquesta visió global exigeix, en primer lloc, una descripció del sentit i funcions de la llengua normativa en les societats contemporànies i del marc general en el qual se situa el concepte de *normativa lingüística*. El mòdul "Planificació, codificació i estandardització de les llengües" té com a finalitat fer aquesta descripció.

Com a objecte d'estudi i com a activitat pràctica, la normativa lingüística s'emmarca en l'àmbit de la planificació del corpus, que és una de les dues vessants de la planificació lingüística (l'altra vessant és la planificació de l'estatus). La planificació lingüística és el conjunt d'intervencions organitzades de manera conscient i sistemàtica per tal d'influir sobre l'estructura, funcions i ús de les llengües en un marc social determinat. Aquest conjunt d'intervencions són la concreció pràctica dels objectius que fixa una determinada política lingüística.

En la primera part del mòdul tractem de la relació entre *llengua, societat i canvi sociolingüístic*, perquè d'aquesta manera dibuixem el context que explica què és la política lingüística i quins objectius té. En la segona part del mòdul tractem de la planificació del corpus lingüístic: en descrivim els objectius, els àmbits i les fases. Estudiem els conceptes de *codificació lingüística*, de *llengua estàndard* i de *normativa lingüística*. Cal que tingueu en compte que, encara que la majoria de la gent no necessita saber què és la lingüística ni quines són les seves categories i conceptes, molts usuaris de les llengües sí que es troben sovint en la situació d'haver-se d'enfrontar, tant per raons pràctiques com perquè pot ser tema de conversa, a la noció de "*llengua correcta*" i de retruc, per tant, a les nocions de *llengua normativa* i d'*estàndard*. Per això dediquem espai a fer les distincions necessàries entre *estàndard*, *llengua codificada* i *llengua normativa*, i entre *normativa* i *norma*.

La tercera part del mòdul no té un caràcter tan tècnic com la segona, sinó que està dedicada a fer una reflexió general sobre la funció de l'estandardització lingüística i de la llengua estàndard en la societat contemporània. Tractem de les dues vies de l'estandardització, del concepte lingüístic i el concepte sociolingüístic de llengua estàndard, del procés d'estandardització i del paper de la modalitat estàndard en la comunitat lingüística.

Les qüestions relacionades amb la normativa de la llengua, l'estàndard, la planificació lingüística i la política lingüística havien estat durant molts anys bandejades dels estudis lingüístics, perquè es considerava que la lingüística, com a ciència, no havia d'estar implicada en aquestes qüestions, que van més enllà

de les fronteres d'una disciplina estrictament descriptiva. Des de fa uns quants anys, però, hi ha nuclis importants d'investigadors que defensen que aquestes qüestions, encara que tinguin sempre una dimensió ideològica, han de ser igualment objecte d'estudi de les ciències socials. Només l'estudi, l'anàlisi i la racionalització poden fer llum sobre temes que sovint són al centre de debats apassionats.

Objectius

Els objectius que heu d'haver assolit després d'haver treballat els materials didàctics d'aquest mòdul es poden resumir de la manera següent:

1. Saber concebre la llengua en la seva dimensió social i saber valorar la diversitat lingüística.
2. Identificar les relacions entre *lingüística* i *sociolingüística*, i entre *lingüística* i *lingüística aplicada*.
3. Entendre els conceptes de *política lingüística* i de *planificació lingüística* i saber situar-los en l'àmbit de la lingüística i la sociolingüística.
4. Entendre el concepte de *normalització lingüística* i la seva relació amb la política lingüística i amb la planificació lingüística.
5. Saber situar la planificació lingüística del corpus en el marc general de la planificació lingüística i de la política lingüística, i entendre els aspectes tècnics i la base ideològica de tota intervenció planificada sobre les llengües, tant des del punt de vista lingüístic com sociolingüístic.
6. Conèixer els objectius, àmbits i fases de la planificació lingüística del corpus.
7. Identificar les relacions i diferències entre codificació lingüística, estàndard i normativa.
8. Adquirir un coneixement general dels models de codificació lingüística i dels criteris i principis de selecció de les formes normatives.
9. Entendre i saber explicar quines són les funcions de l'estàndard.
10. Conèixer el procés general de formació de les "llengües literàries" i dels estàndards moderns.

1. Política lingüística i planificació lingüística

1.1. Llengua, societat i canvi sociolingüístic

La reflexió sociolingüística parteix dels dos fets bàsics següents, que són els que fonamenten el pensament sobre política lingüística i sobre planificació lingüística:

- 1) Som éssers socials (vivim en societat).
- 2) Som éssers lingüístics (el llenguatge ens distingeix com a espècie).

El llenguatge és el mitjà per excel·lència de la **socialització** (del procés que ens fa éssers socials, **membres** de la societat). Això vol dir que la llengua és, per la seva naturalesa, un element de cohesió, una eina de creació de vincles de signe positiu. El llenguatge **fa** societat. La societat humana és com és per causa del llenguatge humà. Llenguatge i societat s'impliquen mútuament. El llenguatge, per tant, no és exclusivament un **mitjà de comunicació**, sinó que és també un **medi**, un **escenari**. Les persones **habittem** en el llenguatge, i el llenguatge és part de l'edifici social humà.

En el món, però, no hi ha un sol llenguatge, sinó que hi ha moltes llengües (unes 6.000, d'acord amb les apreciacions dels especialistes). Aquesta dada posa damunt la taula un problema nou: el problema de la diversitat. La diversitat és de fet un producte de la naturalesa humana, ja que, si la persona tendeix, pel seu caràcter social, a l'harmonia, la cohesió i la solidaritat amb els altres –a homogeneïtzar-se i a seguir les pautes socials comunes de comportament–, alhora també tendeix a afirmar-se com a persona individual, a construir l'estructura de la seva pròpia subjectivitat. Per aquest motiu, la diversitat –no sols la diversitat lingüística– ha de ser vista com el resultat de la tensió entre dos trets de la naturalesa humana: la sociabilitat i la individualitat.

Des del punt de vista de la sociolingüística, la diversitat –al marge de les raons antropològiques que l'expliquen– és un punt de partida, una **dada natural**; positiva, per tant. Això afecta els fonaments de la política lingüística i de la planificació lingüística, ja que exigeix a aquestes disciplines una orientació ètica. Una orientació que ha d'afavorir, d'una banda, el manteniment de la diversitat lingüística, de les peculiaritats lingüístiques individuals i col·lectives. De l'altra, l'assoliment de la intercomprensió mundial, i això hauria d'impedir que, per raons lingüístiques, algunes persones, pobles o sectors de població no tinguin accés als béns que es deriven de l'estructura social de la humanitat.

Webs recomanats

Per obtenir informació sobre el nombre i les característiques de les llengües del món són molt útils el web d'*Ethnologue. Languages of the World* i el web de *Lingua-món. Casa de les Llengües*.

Al llarg de la història, però, la diversitat lingüística no ha estat sempre vista com una cosa bona, sinó que de vegades se l'ha considerat una nosa per al progrés, una realitat indesitjable. Molts moviments de redempció social han predicat la conveniència de trobar una única llengua per a tota la humanitat, i la creació d'idiomes artificials universals respon a aquest desig d'intercomunicació mundial. D'altra banda, la qüestió del caràcter ètic de les disciplines que tenen com a objecte el llenguatge en la seva dimensió social ha estat de vegades tema de debat. Certament, es poden utilitzar els coneixements que es tenen sobre les relacions entre llengua i societat per practicar polítiques adreçades, directament o indirectament, a extingir determinades llengües. Per aquest motiu de vegades s'ha distingit entre una sociolingüística **compromesa**, que té en compte l'imperatiu ètic de les disciplines socials, i una sociolingüística merament descriptiva, teòrica (o **tecnocràtica**), que no el té en compte.

El món es divideix, des del punt de vista sociolingüístic, en comunitats lingüístiques. Una **comunitat lingüística** és una conjunt d'individus, normalment localitzats territorialment, que parlen una mateixa llengua. La llengua identifica la comunitat i per això s'ha dit que, si el **llenguatge** ens identifica com a espècie, la **llengua** ens identifica com a poble. Cada comunitat lingüística, en la mesura que posseeix un idioma específic, construeix un escenari específic i edifica un medi social propi.

És per això que la desaparició d'un idioma ha de ser vist com la pèrdua irremeiable d'una part del patrimoni de tota la humanitat. Un dels imperatius ètics del sociolingüista compromès és, doncs, la defensa de la pluralitat lingüística mundial. Com a tècnic, el sociolingüista té la responsabilitat de mirar d'influir en les decisions polítiques. L'existència, conservació i reforçament de la diversitat lingüística no han de ser vistes com un **problema**, sinó com una part de la **solució**. La desclosa de la perspectiva **ecològica**, que ha afectat totes les ciències aplicades i bona part dels enfocaments de molts projectes socials, ha constituït en els darrers anys un punt de suport important per a la política de reforçament de la pluralitat lingüística: la simple existència de llengües diverses ha de considerar-se també una riquesa ecològica de valor incalculable.

Llengua i representació del món

A Europa, des del Romanticisme (amb pensadors com Herder, Humboldt i Fichte), s'ha repetit que cada llengua constitueix una **representació del món**, una manera d'entendre la realitat. Aquesta idea va rebre un nou impuls a començament del segle XX, rebatejada amb el nom d'*hipòtesi de Sapir-Whorf* (formulada pels lingüistes Edward Sapir i Benjamim Lee Whorf, especialistes en llengües indígenes americanes). Avui aquesta posició està fortament qüestionada. En qualsevol cas, el que és rellevant és que cada idioma –tant si determina una visió del món com si no– està lligat a una cultura, i que en la llengua d'un poble, alhora, s'hi sedimenta el seu passat i la seva tradició.

Des del punt de vista de l'organització política, avui el món es divideix en **estats** (i no pas en comunitats lingüístiques). En el si d'un estat hi pot haver més d'una comunitat lingüística, i els membres d'una comunitat lingüística poden estar repartits en més d'un estat. En molt pocs casos coincideixen els límits d'un estat amb els límits d'una comunitat lingüística. Els problemes que es deriven d'aquesta manca de correspondència són un dels temes d'estudi de la sociolingüística i constitueixen un dels àmbits de treball de la planificació lingüística.

Lectura recomanada

P. Comellas (2006). *Contra l'imperialisme lingüístic. A favor de la linguodiversitat.* Barcelona: La Campana.

Quan parlem de **comunitat lingüística** i d'**estat** sovint també fem referència a un altre concepte, el de **nació**. Per alguns estudiosos, les paraules *estat* i *nació* són sinònims; per d'altres, no. La tradició política europea, des del Renaixement, havia tendit a identificar **estat** i **nació** i a impulsar la consolidació d'una llengua hegemònica en cada estat. Aquesta idea va arribar a la formulació més precisa durant el segle XVIII, amb la Il·lustració. El pensament polític que es deriva de la Il·lustració sosté la tesi que **un estat exigeix una llengua**. Alhora, el Romanticisme, a començament del segle XIX, va posar damunt la taula del debat intel·lectual el que ha estat anomenat el *principi de les nacionalitats*. Segons aquest principi, "allà on existeix una llengua, existeix una nació". Es produeix, d'alguna manera, un capgirament de l'equació. De l'equivalència **un estat = una llengua** es passa a l'equivalència **una llengua = una nació** (i, per tant, sovint es defineix **llengua** com el conjunt de signes lingüístics comuns a una nació, o **nació** com el conjunt de persones que parlen una mateixa llengua, i s'identifica, per tant, **nació** amb **comunitat lingüística**).

Es pot dir que de la tensió entre aquestes dues equacions incompatibles (almenys aparentment), que han perviscut fins als nostres dies, neixen bona part dels problemes sociolingüístics de l'Europa contemporània (i, per extensió, del món). Per alguns, una **nació** (= una **llengua**) exigeix un **estat**. Per d'altres, contràriament, un **estat** implica la construcció d'una nació (= una **llengua**) i, per tant, el que s'ha denominat **estat nació**. Finalment, alguns defensen la possibilitat de l'existència harmònica d'estats **plurinacionals**.

Quan en un estat hi ha una sola comunitat lingüística, parlem de **monolingüisme**. Si n'hi ha dues, parlem de **bilingüisme**. Si n'hi ha més, parlem de **multilingüisme** (o **plurilingüisme**). Aquestes nocions també s'apliquen a altres escales: planetària, continental, regional, familiar, individual, etc. Quan parlem d'estat **bilingüe** o **multilingüe**, normalment ens referim a un estat en què cada comunitat lingüística ocupa un territori determinat de l'estat. En rigor, no existeixen comunitats bilingües o multilingües estrictes, en el sentit que facin servir dues o més llengües amb les mateixes funcions (si existeixen temporalment, l'equilibri entre les dues llengües sempre és inestable, amb tendència al canvi i a la reorganització). Per tant, cal tenir en compte l'escala de referència quan s'utilitza l'expressió *societat bilingüe* o *multilingüe*. Pot dir-se, per exemple, que la societat suïssa és multilingüe, però cal entendre que això vol dir que conviuen en un mateix estat diverses comunitats lingüístiques, cada una de les quals ocupa un territori determinat de l'estat. Altres vegades es fa servir l'expressió *estat/comunitat/regió/ciutat bilingüe* no tant com a constatació d'una realitat social, sinó com a conseqüència de l'establiment d'una determinada ordenació jurídica o política. Així, des del punt de vista de la legislació positiva, la ciutat de Brussel·les, capital de Bèlgica, és bilingüe, tot i que pertany al territori flamenc (de llengua neerlandesa).

Dada complementària

Al món hi ha unes 6.000 llengües, però només 195 estats.

Bilingüisme i poliglotisme

Alguns sociolingüistes són reticents a l'ús del mot *bilingüisme* aplicat als individus, perquè la psicologia ha demostrat que el bilingüisme pur és pràcticament inexistent, ja que cada individu posseeix una **llengua primera**. Aquests sociolingüistes s'estimen més parlar, en l'escala individual, de **poliglotisme**, tot reservant el terme *bilingüisme* per a l'àmbit sociopolític.

La situació lingüística d'una comunitat pot canviar per diferents raons: migracions, conquestes, exterminis, exercici del poder polític o militar. Així, una comunitat lingüística *A*, per causa de l'arribada massiva al seu territori de membres d'una comunitat lingüística *B*, pot veure com la seva llengua deixa de ser el vehicle general de comunicació de la nova societat que es forma. També pot veure com la seva llengua perd terreny si una altra comunitat amb més poder polític en l'estat imposa el seu idioma. En aquests casos se sol parlar de **llengües en contacte** i, de vegades, de **llengües en conflicte**. Però les situacions de llengües en contacte no són necessàriament situacions de llengües en conflicte. Se sol parlar de **diglòssia** quan una societat fa servir, d'una manera estable i general, una llengua *A* per a unes funcions comunicatives i una llengua *B* per a altres. Quan la situació no és estable, se sol parlar de **llengües en conflicte**.

Una situació de llengües en conflicte, com a inestable que és, constitueix una situació dinàmica, de **canvi** sociolingüístic. El canvi sociolingüístic presenta, bàsicament, dues direccions. En primer lloc, la llengua pròpia/originària d'una comunitat tendeix a perdre posicions, a ser usada cada vegada menys o usada només en interaccions residuals, baixes o marginals. Llavors es parla de **subordinació**, **minorització** o **assimilació** (el punt final d'aquest procés és l'extinció o desaparició de la llengua). En segon lloc, la llengua pròpia o originària de la comunitat en qüestió pot també recuperar, per diverses raons, la seva plena funcionalitat: llavors, en l'àmbit sociolingüístic català, es parla de **normalització**.

1.2. Sociolingüística, lingüística aplicada i política lingüística

1.2.1. Lingüística teòrica i aplicada. Lingüística i sociolingüística

Els lingüistes distingeixen entre lingüística teòrica i lingüística aplicada. La **lingüística teòrica** és la ciència que descriu i explica com són les llengües i el llenguatge, mentre que la **lingüística aplicada** té com a finalitat transferir els coneixements de la teoria lingüística a activitats pràctiques. Val a dir que l'expressió *lingüística aplicada*, que es va posar en circulació sobretot a partir de la dècada dels seixanta del segle *xx*, inclou una sèrie d'activitats prou heterogènies. Així, solen considerar-se de l'àmbit de la lingüística aplicada la didàctica de les llengües, l'elaboració de programes de traducció automàtica o traducció assistida, l'establiment de terminologies científiques i tècniques, l'assessorament lingüístic, la correcció de textos, els treballs orientats a solucionar patologies del llenguatge, l'anàlisi pericial de la parla amb finalitats jurídiques i judicials, l'elaboració de diccionaris d'ús, etc. La política lingüística i la planificació lingüística, com veurem, són branques de la lingüística aplicada.

En lingüística, d'altra banda, es distingeix entre l'estudi de l'**estructura** de les llengües i l'estudi de l'**ús** de les llengües. La branca que estudia l'estructura de les llengües (la llengua en ella mateixa) ha rebut el nom de **lingüística estricta**

Polèmica sobre la diglòssia

Els límits i l'abast de la noció de **diglòssia**, introduïda en la sociolingüística formal per Ferguson (1959) –i després modificada lleugerament per Fishman (1967)–, ha estat tema de debat entre sociolingüistes catalans, sobretot per la qüestió de si es podia aplicar a la situació social de la llengua catalana. En general, avui s'evita fer aquesta aplicació, tot i que en alguns textos recents encara s'hi pot trobar. Recentment la polèmica sobre l'aplicabilitat del concepte de diglòssia a la història de la llengua catalana ha revifat, ara per debatre si és adequat per parlar de la situació sociolingüística dels segles *xvi-xix*.

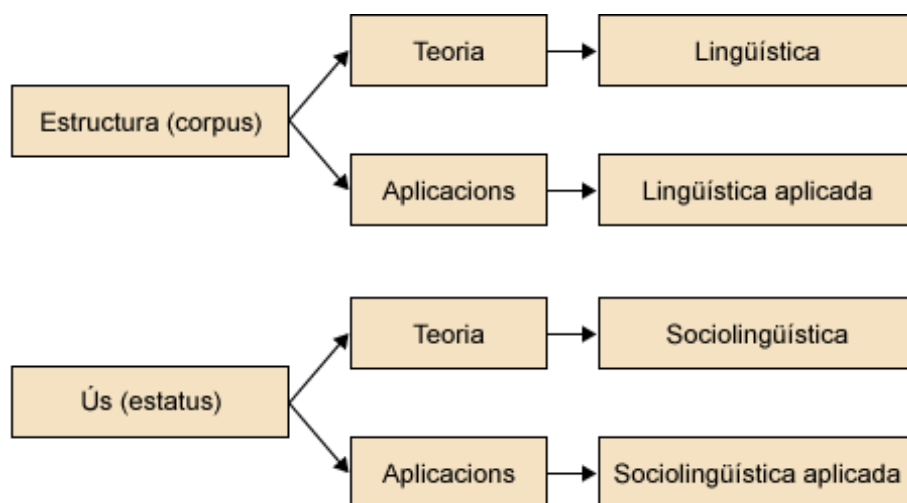
Observació

L'etiqueta *lingüística teòrica* s'oposa a l'etiqueta *lingüística aplicada*. Però quan es parla de la lingüística teòrica sense considerar la seva relació amb la lingüística aplicada se la denomina, simplement, **lingüística**. I llavors, en aquest marc, es fa una nova distinció entre **lingüística teòrica** pròpiament dita –també **teoria lingüística** o **lingüística general**–, que és la ciència que estudia el llenguatge, i **lingüística descriptiva**, que és la ciència que descriu les llengües concretes. La lingüística teòrica proporciona els conceptes i les eines d'anàlisi per a la lingüística descriptiva.

(de vegades *lingüística interna*). La branca que estudia l'ús de les llengües (la relació de la llengua amb els parlants, amb el cos social) ha rebut el nom de *sociolingüística* (de vegades *lingüística externa*). La lingüística estricta normalment rep la denominació simple de *lingüística*. Per tant, els termes usuals per fer la distinció són *lingüística* i *sociolingüística*.

La distinció entre **estructura** (lingüística) i **ús** (sociolingüística) és equivalent a la que també s'ha establert entre el **corpus** d'una llengua (l'estructura) i l'**estatus** d'una llengua (l'ús). Per tant, també diem que la lingüística estudia el **corpus** i la sociolingüística l'**estatus**.

Amb la doble divisió conceptual entre **lingüística teòrica** i **lingüística aplicada**, d'una banda, i **lingüística** i **sociolingüística**, de l'altra, es configura l'esquema següent:

La política lingüística i la planificació lingüística tenen com a objectiu modificar una situació determinada. Per tant, seguint aquest esquema, diem que són **branques aplicades de la lingüística**. Quant a la distinció entre **estructura** (lingüística) i **ús** (sociolingüística), el treball de política i planificació lingüística inclou tant activitats que afecten l'estructura de la llengua com activitats que afecten l'ús de la llengua. Per tant, és un treball que té una doble vessant, ja que d'una banda constitueix una de les branques de la lingüística aplicada i, de l'altra, una de les branques de la sociolingüística aplicada. (S'ha dit que la planificació lingüística és sociolingüística aplicada, però aquesta afirmació ha de ser matisada perquè, com s'acaba d'indicar, hi ha activitats pròpies de la planificació que no són sociolingüístiques.)

Observació

Convé fer notar que de vegades es distingeix, encara, entre sociolingüística i sociologia de la llengua. D'acord amb la posició d'alguns autors, la **sociolingüística** és l'estudi d'aspectes estructurals del llenguatge tenint en compte variables socials, mentre que la **sociologia del llenguatge** és l'estudi del comportament lingüístic humà considerat com una part del comportament social. En aquest marc, els estudis dedicats a l'anàlisi de l'ús social de les llengües i de les actituds lingüístiques –que es realitzen sovint amb l'ajut d'estadístiques d'ús, enquestes i treballs demolingüístics– pertanyen a la sociologia del llenguatge. En canvi, un estudi com el de Pradilla (1993), dedicat a avaluar si en les dife-

Puntualització

En aquest marc el terme *estructura*, que designa l'objecte d'estudi de la lingüística, ha de ser entès en un sentit ampli: inclou l'estructura de les llengües pròpiament dita i també l'inventari de les unitats lingüístiques. Inclou, així, la fonologia i la fonètica, la morfologia, la sintaxi, el lèxic i la semàntica, tant des del punt de vista sincrònic com des del punt de vista diacrònic.

rents realitzacions del fonema fricatiu prepalatal sonor intervocàlic hi intervenen factors com l'edat, el sexe o la condició social, seria un exemple clar de treball que pertany a la sociolingüística. Cal destacar, de tota manera, que en la lingüística catalana és més habitual fer servir el terme *sociolingüística* per a totes les àrees d'estudi.

1.2.2. Política lingüística i planificació lingüística

Fins ara ens hem referit a les expressions *política lingüística* i *planificació lingüística* unitàriament, com si formessin un sol concepte. De fet, totes dues nocions estan estretament lligades, i de vegades totes dues denominacions es fan servir per designar la mateixa activitat. Tot i així, són conceptes que cal distingir. La **política lingüística** és l'acció de govern en matèria de llengua, és a dir, el conjunt d'intervencions del poder públic en qüestions lingüístiques.

La política lingüística, considerada de manera àmplia, és una activitat antiga, ja que fa molts segles que els governants dicten lleis i normes sobre qüestions de llengua. Així, el 1539 el rei de França va signar l'edicte de Villers-Cotterêts, que establia el francès com la llengua de l'administració pública al seu regne (l'edicte buscava sobretot fer abandonar el costum d'usar-hi el llatí). Abans, el 1362, el Parlament d'Anglaterra va legislar que en l'àmbit judicial només es pogués utilitzar la llengua anglesa (en aquest cas es buscava fer abandonar l'ús del francès, llavors de moda com a llengua de cultura a Anglaterra). Fins i tot en el casos en què els governs no han establert regulacions explícites a propòsit de les llengües, també han fet política lingüística, més o menys explícita i més o menys deliberada, ja que sempre han afavorit, fins allà on arribava el seu poder, una determinada llengua o llengües –o un determinat model de llengua– com a idioma d'ús per a les relacions polítiques i institucionals.

Considerada de manera més estricta, la política lingüística és una activitat que neix modernament, al segle XIX-XX, quan hi ha governs i institucions públiques al món que es plantegen formalment la necessitat de regular aspectes de l'ús lingüístic d'acord amb uns determinats objectius i programes, i de vegades creen organismes o departaments dedicats específicament a aquesta qüestió. En un primer període, això s'esdevé sobretot en relació amb les llengües del sistema escolar en països amb situacions socials de bilingüisme o multilingüisme. La individualització de la política lingüística també està relacionada amb el reconeixement i definició del concepte en el món universitari, circumstància que cal situar en la dècada dels seixanta del segle XX. Els problemes de convivència entre llengües són especialment vius en les societats industrials, i això ha fet que modernament hagi aparegut una reflexió explícita sobre la necessitat de regular i exercir el poder d'una manera organitzada en matèria de llengua, reflexió que també neix –cal remarcar-ho– en la mesura que la societat, en general, ha mostrat més sensibilitat en relació amb els problemes lingüístics de les comunitats més desfavorides socialment i econòmicament.

La política lingüística afecta, doncs, temes i problemes com l'establiment d'idiomes oficials, la validesa jurídica dels documents redactats en una o altra llengua, la planificació de les llengües vehiculars en el sistema escolar, la

selecció dels idiomes estrangers que s'introdueixen en l'ensenyament públic, els drets lingüístics dels ciutadans, la protecció de minories lingüístiques o la regulació de l'ús de les llengües en les institucions i en el món empresarial i comercial.

Parlem de **política lingüística** per referir-nos a l'acció dels governs en matèria de llengua, per bé que el terme *govern* ha de ser entès no solament com a referit a l'autoritat política d'un estat, sinó a qualsevol instància amb poder polític, és a dir, també a instàncies supraestatals (ONU, Unió Europea, Consell d'Europa, etc.) i a instàncies subestatals (en el cas de l'Estat espanyol, per exemple, governs autonòmics, ajuntaments, diputacions, etc.). Per tant, es pot parlar de la política lingüística del govern francès, per exemple, i de la política lingüística del Consell d'Europa, per posar un altre exemple. Finalment, també es parla de vegades de *política lingüística* per referir-se a l'acció en matèria de llengua d'entitats, societats, empreses, organismes i associacions no necessàriament polítics. Així, hom podria al·ludir, si fos el cas, a la "política lingüística d'Ikea", a la "política lingüística del F. C. Barcelona" o a la "política lingüística de Metges sense Fronteres".

La seu a Barcelona de la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya

La política lingüística es relaciona estretament amb la **planificació lingüística**, que és el conjunt tècnicament organitzat d'actuacions encaminades a modificar l'ús o l'estructura de les llengües. L'expressió *planificació lingüística* es va difondre en l'àmbit acadèmic a partir dels treballs d'Einar Haugen, lingüista nord-americà d'origen noruec, sobretot del seu article "Planning for a Standard Language in Modern Norway", publicat el 1959 a la revista *Anthropological Linguistics*, i del seu llibre *Language Conflict and Language Planning: the Case of Modern Norwegian* (1966). Quan Haugen parlava de **planificació lingüística** pensava en el procés d'elaboració d'una ortografia, una gramàtica i un diccionari normatius comuns per a una comunitat lingüística dialectalment poc homogènia, és a dir, pensava en la intervenció en el codi, en l'estructura de la llengua. Posteriorment el concepte es va ampliar fins a incloure també els processos de regulació i intervenció en l'ús de les llengües. Donem tot seguit unes quantes definicions del concepte de *planificació lingüística* tal com és entès avui:

- "Conjunt d'intervencions organitzades de manera conscient i sistemàtica per tal d'influir sobre la forma o les funcions de les varietats lingüístiques presents en un marc social determinat" (Marí, 1992).
- "Estudi dels esforços organitzats per trobar solucions als problemes socials de les llengües [i també els «esforços» mateixos]" (Zalbide, 1988).
- "Sèrie d'accions que poden influir sobre la mateixa llengua, sobre la gent que la parla o sobre la nació com a entitat política" (Bolaño, 1982).
- "Activitat metòdica de regulació i millorament de llengües existents o de creació de noves llengües estàndard regionals, nacionals o internacionals" (Tauli, 1968).
- "Activitat organitzada i sancionada per l'autoritat pública a través d'una estructura de programes i projectes coordinats a nivell macrosociolingüístic" (Ninyoles, 1989).

És important posar en relleu que l'expressió *planificació lingüística* s'usa per referir-se a l'activitat tècnica i professional derivada d'una determinada política lingüística, és a dir, al conjunt d'activitats planificades i organitzades – que requereixen la intervenció dels tècnics– conduents a posar en pràctica uns objectius concrets de política lingüística (els professionals d'aquesta àrea d'activitat són designats normalment amb l'expressió *tècnics de planificació lingüística*). Per tant, és en funció d'una política lingüística definida que es realitza una determinada planificació lingüística.

Tot i que són conceptes diferents, la política lingüística i la planificació lingüística es relacionen estretament, com acabem de veure, i, de fet, com han fet notar diversos autors (Bolaño, 1982; Mollà i Viana, 1991; Marí, 1992), en la pràctica de vegades els dos termes (*planificació lingüística* i *política lingüística*) s'usen com a sinònims. En aquesta assignatura, però, mantenim la distinció entre l'esfera política (*política lingüística*) i la tècnica (*planificació lingüística*).

Convé destacar que la política lingüística i la planificació lingüística són activitats aplicades: tenen com a objectiu transformar la realitat, produir un **canvi lingüístic dirigit** (deliberat, conscient i organitzat). Són intervencions de poder, actes de govern o concrecions pràctiques d'actes de govern.

El sociolingüista Robert L. Cooper (1989) va fer notar que una de les opcions de la política lingüística és buscar de mantenir la situació existent, i que si és així no pot definir-se aquesta activitat dient que té com a objectiu produir un canvi. Caldria completar la definició, llavors, indicant que la política lingüística i la planificació lingüística tenen com a objectiu produir un canvi o impedir-lo.

1.2.3. Planificació del corpus i planificació de l'estatus

D'acord amb una divisió establerta per Heinz Kloss el 1969, distingim dues branques, complementàries, de la planificació lingüística. La primera és la **planificació del corpus** (en anglès, *corpus planning*). La planificació del corpus (de vegades denominada *planificació formal*) és el conjunt d'intervencions sobre el codi lingüístic: sobre l'ortografia, la pronúncia, la gramàtica, el lèxic i els llenguatges d'especialitat.

Revistes especialitzades

Hi ha tres revistes internacionals especialitzades en política lingüística i planificació lingüística: *Language Problems and Language Planning*, que publica des del 1977 l'editorial John Benjamins; *Current Issues in Language Planning*, que publica des del 2000 l'editorial Routledge, i *Language Policy*, que publica des del 2002 l'editorial Springer.

La segona és la **planificació de l'estatus** (en anglès, *status planning*). La planificació de l'estatus és el conjunt d'intervencions relatives a l'ús i funcions de les llengües i de les diverses modalitats lingüístiques. La planificació de l'estatus (de vegades denominada *planificació funcional*) inclou activitats com la regulació legislativa del multilingüisme, la difusió del coneixement dels idiomes o el foment de l'ús d'una llengua o varietat.

Puntualització

Més d'un autor ha escrit que no té cap sentit que els governs realitzin polítiques lingüístiques, perquè el canvi lingüístic –tant de l'estructura com en relació amb l'ús d'un idioma– no es pot dirigir, no és susceptible de ser induït **des de dalt**. Segons aquests autors, les llengües canvien espontàniament, per causes complexes desconegudes, i els parlants parlen o deixen de parlar un idioma amb independència del que determini una política lingüística concreta. Però l'opinió d'aquests autors, que no deixa de ser suggestiva, mostra un desconeixement profund de la història lingüística de la humanitat.

Entre l'àmbit de l'ús (de l'estatus) i de l'estructura (del corpus) de les llengües, hi ha el **coneixement**, que, per la seva naturalesa, es troba a cavall dels dos àmbits i els lliga i cohesiona. Perquè els membres d'una comunitat parlin (ús) una llengua (estructura), cal que la **coneguïn**. Malgrat aquest caràcter de vincle, la difusió del coneixement de la llengua que és objecte de normalització s'inclou habitualment entre les activitats pròpies de la planificació de l'estatus, planificació que, llavors, s'organitza funcionalment en **extensió del coneixement i extensió social de l'ús** (pròpiament dita).

Cooper va proposar el 1989 considerar la difusió del coneixement de la llengua una branca autònoma, de manera que la planificació lingüística quedaria dividida llavors en planificació de l'estatus, planificació del corpus i **planificació de l'adquisició**. Aquesta proposta, però, no ha tingut una acceptació general.

Observació

Com veurem al subapartat "La codificació i la llengua estàndard" d'aquest mòdul, la planificació del corpus és anomenada també *codificació* o *normativització*, i la planificació de l'estatus és anomenada també *normalització* o *extensió de l'ús social* (o *extensió social de l'ús*) –tot i que, com també veurem, tècnicament la normalització és només una de les orientacions possibles de la planificació de l'estatus. De vegades, més aviat impròpiament, el terme *normalització* es fa servir per designar tot el conjunt de la planificació (tant del corpus com de l'estatus), però tècnicament es recomana distingir entre **normalització** (terme relatiu a l'ús) i **normativització** (terme relatiu al codi, a l'estructura). Curiosament, tampoc no és estrany veure que **normalització** s'utilitza justament amb un sentit pròxim –si no sinònim– al de **normativització**: **normalitzar un text** vol dir 'adaptar-lo a la normativa lingüística vigent' (aquest ús és recessiu en català, però amb el corresponent mot en anglès –*normalization*– és ben viu en el món anglosaxó).

Si emmarquem la planificació lingüística d'acord amb l'esquema del subapartat "Lingüística teòrica i aplicada. Lingüística i sociolingüística", situarem la planificació del corpus en l'espai de la lingüística aplicada, i la planificació de l'estatus en l'espai de la sociolingüística aplicada. Com veurem, però, la planificació del corpus també ha de tenir en compte factors sociolingüístics.

1.3. Política lingüística i normalització

1.3.1. Orientacions de la política lingüística: subordinació i normalització

En l'apartat "Llengua, societat i canvi sociolingüístic" hem descrit el concepte de **llengües en conflicte**, que designa la situació de convivència inestable de llengües en un mateix territori. La inestabilitat significa normalment que per diferents raons –migracions, conquestes, exterminis, exercici del poder polític o militar– una de les llengües tendeix a ser regressiva (a usar-se menys) i l'altra tendeix a ser expansiva (a usar-se més). Normalment la llengua regressiva és la llengua històrica del territori, i la llengua expansiva és la llengua sobrevinguda. En una situació de llengües en conflicte, la política lingüística pot tenir bàsicament dues orientacions. La primera orientació consisteix a afavorir o imposar, sobretot en els àmbits d'ús formals, la llengua sobrevinguda, la que no és històricament o socialment la pròpia del territori. En aquest cas diem que es practica una política de **substitució lingüística** o bé una política de

Revistes especialitzades en català

En català hi ha dues revistes especialitzades en qüestions de política lingüística i planificació lingüística: la *Revista de Llengua i Dret* (que es dedica també a temes específics de dret lingüístic), editada per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, i *Llengua i Ús*, editada per la Direcció General de Política Lingüística.

subordinació lingüística (de vegades, també, política d'**assimilació lingüística** o **glotofàgia**). La segona orientació consisteix a afavorir la recuperació social de l'idioma subordinat o minoritzat. En aquest cas diem que es practica una política de **normalització lingüística**.

L'expressió *normalització lingüística* és pròpia de l'àrea catalana. En altres llocs hi ha altres denominacions específiques, com ara *aménagement linguistique* al Quebec, o s'usa l'expressió *política lingüística* amb el sobrentès que l'expressió fa referència a una política de promoció o protecció de llengües subordinades, és a dir, a la política de normalització lingüística.

Aplicada a una situació inestable de llengües en contacte, la política lingüística, doncs, mira d'induir el canvi en una direcció o altra, és a dir, afavorint el procés de substitució o el de normalització (si bé també és cert que, històricament parlant, hi ha processos de normalització que han estat realitzats sense una planificació concreta). En aquesta assignatura no desenvoluparem tècnicament la política de **substitució lingüística**, perquè és una activitat que no respon als imperatius ètics de la lingüística. Tractarem de la política al servei de la normalització lingüística. Per aquest motiu –com, d'altra banda, és habitual en l'àmbit dels Països Catalans– usarem l'expressió *política lingüística* amb el sentit de **política de normalització lingüística**.

A més d'aquestes dues orientacions principals de la política lingüística, es pot parlar també de política de **prevenció lingüística** en els casos en què un govern estableix accions per protegir la llengua de manera preventiva, és a dir, per evitar que es pugui arribar a una situació de conflicte lingüístic. I, finalment, hi ha també una política orientada a regular el plurilingüisme en contextos internacionals multilingües (Unió Europea, ONU, etc.).

Observació

El creixent interès que hi ha al món, entre sectors socials sensibilitzats, per la normalització de llengües subordinades ha conduït de vegades els governs a establir lleis i disposicions en les quals es fa referència a l'**especial respecte i protecció** de què seran objecte aquestes llengües, sense que posteriorment això hagi implicat l'articulació d'una acció política i tècnica encaminada realment a promoure'n l'ús. Llavors pot dir-se que entre la política de normalització lingüística i la política de substitució lingüística hi ha, de fet, una tercera via, que és una política **formalment** de normalització però **materialment** de substitució.

1.3.2. Fonaments i objectius de la política de normalització lingüística

Les raons socials, polítiques i antropològiques que justifiquen la realització de polítiques de normalització lingüística poden sintetitzar-se en aquests dos axiomes fonamentals:

1) La normalització lingüística és un procés de democratització i modernització d'una societat.

Revista especialitzada

La revista *Treballs de Sociolingüística Catalana*, editada per la Societat Catalana de Sociolingüística, també tracta de qüestions relacionades amb la política lingüística i la planificació lingüística.

2) La subsistència d'un idioma no depèn del nombre de parlants sinó de la plenitud funcional d'aquest idioma al si d'una comunitat, és a dir, de la "necessitat" d'aquest idioma per viure i treballar en una societat.

L'únic objectiu final possible d'una política de normalització lingüística coherent i consistent és que la llengua en procés de recuperació arribi a predominar, a ser hegemònica, en la vida social interna de la societat en qüestió: que esdevingui, justament, la llengua **normal** de comunicació entre els membres de la societat. I això tant en les relacions comunicatives formals com informals, i tant en les interaccions personals com institucionals. Una llengua normal és una llengua de referència, plenifuncional, que esdevé paisatge i horitzó de la comunitat.

Normalització i normalitat

El terme conceptual *ad quem* de la idea de normalització és el de **normalitat**. A l'inici del procés de normalització lingüística que es viu avui als Països Catalans, els responsables de la política lingüística no van saber veure la importància de clarificar aquest concepte de *normalitat lingüística*, i això cal considerar-ho, des del punt de vista tècnic, un error greu. Més endavant el lingüista Albert Branchadell (1996) va fer una distinció entre **normalitat mínima**, que existeix quan els parlants d'una comunitat **poden viure en la seva llengua**; **normalitat feble**, que es produeix quan els parlants d'una comunitat poden viure en la seva llengua i, a més, aquesta llengua **és la llengua de totes les institucions de la comunitat**; i **normalitat forta**, que existeix quan tots els membres d'una comunitat **viuen efectivament en la seva llengua** (i, lògicament, aquesta llengua és també la de totes les institucions de la comunitat). L'objectiu final que s'ha descrit en el paràgraf anterior es correspondria amb aquesta normalitat forta.

Per aconseguir aquest objectiu final (objectiu final d'un procés i d'una política que l'elegeix com a futur), hi ha tres objectius operatius, que són aquells en funció dels quals s'ha d'orientar la política lingüística de normalització i, per tant, s'ha d'organitzar la planificació de l'estatus:

- 1) Modificació de les actituds (superació de prejudicis).
- 2) Extensió del coneixement de l'idioma i de les seves varietats funcionals.
- 3) Extensió social de l'ús de la llengua.

1.3.3. Elements per a l'assoliment dels objectius operatius generals

Per aconseguir el primer objectiu operatiu, la modificació de les actituds i la superació de prejudicis (per assolir la consciència d'unitat lingüística, superar l'autoodi i la mentalitat diglòssica i arribar a la convicció que la llengua serveix per a tots els usos d'una societat moderna), cal tenir en compte que a l'inici d'un procés de normalització lingüística els parlants sovint tenen poca consciència dels límits territorials de la seva llengua –circumstància que amb freqüència va lligada a problemes relatius al nom de la llengua. I que, alhora, moltes vegades existeix **autoodi** (sentiment de rebuig del propi idioma, causat per la idea que no posseeix les qualitats pròpies de les llengües "normals" i que el fet de parlar-lo provoca més prejudicis socials i econòmics que no beneficis). L'autoodi va lligat a la **mentalitat diglòssica**, és a dir, a la idea que la llengua

pròpia no té valor ni capacitat per funcionar en determinats àmbits d'ús (per exemple, que no és un idioma amb el qual es puguin fer treballs de física nuclear, o que no serveix per a la televisió, etc.).

Els elements per assolir aquest primer objectiu operatiu són els següents:

- a) la conquesta d'àmbits de prestigi i d'espais simbòlics;
- b) l'educació sociolingüística.

Un **àmbit d'ús** és un entorn (una situació comunicativa) que imposa un estil determinat de llengua. Hi ha àmbits d'ús que, per raons diverses de tipus social, cultural i econòmic, tenen més prestigi que altres. És el que es denomina **àmbits de prestigi**. Els àmbits de prestigi poden canviar, i no són necessàriament els mateixos per a tots els sectors de la societat. En general, en les societats industrials avançades es consideren àmbits de prestigi el de les relacions polítiques formals (parlaments, governs), el món de la ciència i la tecnologia, els mitjans de comunicació de massa (premsa general, ràdio, televisió), la literatura, etc. Lògicament, entre els joves pot constituir un àmbit de prestigi el món de l'esport o el del rock. Un **espai simbòlic** és un lloc físic, jurídic o moral que acull un text lingüístic que té una rellevància especial pel seu caràcter emblemàtic, representatiu o ritual. Són espais simbòlics, per exemple, el passaport o DNI, les matrícules dels vehicles, els rètols de senyalització de topònims, etc. En general, els actes de **denominació formal** ho són; entre altres, els noms de persona, d'institucions o de marques comercials.

El que caracteritza, en principi, els àmbits de prestigi i els espais simbòlics és la seva capacitat d'**arrossegar** l'ús lingüístic d'altres espais i àmbits i de potenciar i reforçar el sentiment subjectiu d'adhesió a la llengua (de contribuir a eliminar, doncs, l'autoodi). Per aquest motiu, doncs, la conquesta d'àmbits de prestigi i d'espais simbòlics és un mitjà eficaç per assolir la modificació de les actituds i la superació de prejudicis, i és un dels elements que conformen qualsevol política lingüística de normalització.

Espai simbòlic i espai funcional

El concepte d'*espai simbòlic* és flexible. Es pot dir que hi ha **àmbits de prestigi** que també són **espais simbòlics** (per exemple, el parlament d'un estat o, en general, el món judicial), però la distinció és útil perquè un espai simbòlic no ha de ser pròpiament, en sentit estricte, un àmbit d'ús. A més, la noció d'**espai simbòlic** permet una contraposició conceptual àgil i clara entre **espai simbòlic** i **espai funcional** (espai simbòlic de la llengua i espai funcional de la llengua). En un establiment comercial, per exemple, l'espai simbòlic de la llengua per excel·lència és el rètol d'entrada (el que hom veu des del carrer, que sol ser més gran i sol estar més acuradament construït). Els rètols interiors –on es dona informació sobre característiques i preu dels productes– pertanyen a un espai funcional.

El segon dels elements per assolir la modificació de les actituds i la superació de prejudicis és l'**educació sociolingüística**. El canal més adequat per a aquesta educació és el sistema regular d'ensenyament, on aquesta educació es pot dur a terme d'una manera estable, general, natural i ordenada (sense que necessàriament hagi de rebre el nom d'*educació sociolingüística*).

Els elements per aconseguir el segon dels objectius operatius de la política lingüística, és a dir, l'extensió del coneixement de l'idioma i de totes les seves varietats funcionals, són els següents:

- a) **ensenyament regular de la llengua i en la llengua;**
- b) **difusió de la llengua a través de canals amb gran impacte social.**

Al moment d'iniciar una política de normalització els parlants sovint no tenen un coneixement formal de l'estàndard de la pròpia llengua. Això fa que adquirir-lo esdevingui una necessitat urgent. El sistema més adequat per ensenyar la llengua objecte de normalització és incorporar aquest ensenyament al sistema educatiu regular. Per als parlants que ja han passat l'edat escolar, el mitjà és organitzar cursos especials (en el cas de Catalunya, això rep el nom d'*ensenyament de català a persones adultes*). Una planificació lingüística tècnicament ben feta ha d'ocupar-se també de facilitar que els adults assisteixin a aquests cursos.

La "llatinització" d'un idioma

L'eficàcia d'una política lingüística de normalització depèn de la coordinació i integració de tots els elements que en formen part. De vegades, una política lingüística excessivament decantada a l'assoliment d'àmbits de prestigi i d'espais simbòlics –d'altra banda, i també en principi, més fàcils d'aconseguir que altres– pot deixar de banda la importància dels altres elements, i produir uns efectes finals que no afavoreixen el procés de normalització. Quan això es produeix hom parla sovint de **llatinització** de la llengua o de **ritualització** de la llengua. Aquest seria el cas, per exemple, d'una escola en què les classes s'impartissin sempre en la llengua que és objecte de normalització, i que en aquesta llengua es redactessin els documents oficials del centre i s'hi celebressin les reunions formals –consells de centre, juntes, etc.–, però en la qual els alumnes, al pati, parlessin sempre un altre idioma, i també ho fessin els professors en les seves converses privades i en les reunions informals.

Lògicament, no n'hi ha prou si l'idioma és només matèria d'estudi. Perquè es converteixi en idioma funcional i de referència ha de ser la llengua principal de la instrucció, ha de convertir-se en el que s'anomena *llengua vehicular* de l'educació i de la formació, única possibilitat que el món i la realitat siguin vistos a través del propi idioma. A més, aquesta és la manera més eficaç perquè els parlants adquireixin gradualment el coneixement de les terminologies i els llenguatges tècnics i d'especialitat que els siguin necessaris.

És un recurs complementari de l'ensenyament de l'idioma la seva difusió a través de canals amb gran impacte social (avui això vol dir, bàsicament, a través de la televisió i la ràdio i les noves tecnologies de la informació i la comunicació, com Internet). D'aquesta manera els parlants s'acostumen a sentir la varietat estàndard i a familiaritzar-s'hi amb naturalitat.

Els elements per assolir el tercer objectiu operatiu, l'extensió social de l'ús de la llengua (amb la superació de les barreres polítiques, legals, socials i tècniques que ho impedeixen), són els següents:

- a) **elaboració d'un marc legal i instrumentació d'una política que afavoreixin o exigeixin l'ús de la llengua en els diferents àmbits;**

b) foment i dinamització.

El primer pas per estendre l'ús social d'un idioma és eliminar els impediments legals que l'impossibiliten o el dificulten. Quan es comença un procés de normalització lingüística és habitual que l'idioma que es promou hagi estat discriminat des del punt de vista legal (de vegades, simplement prohibit). Això vol dir que cal promulgar lleis i decrets que despenalitzin l'ús de l'idioma, el facin oficial i n'afavoreixin l'ús.

Però amb l'establiment d'un marc legal nou sovint no n'hi ha prou. De vegades els drets lingüístics dels parlants de la llengua minoritzada són respectats i reconeguts per la llei, però les circumstàncies polítiques o socials impedeixen l'exercici d'aquests drets. És per això que també cal posar els mitjans polítics i tècnics perquè l'ús de la llengua sigui possible realment, no sols teòricament. Serveix de poc, per exemple, que el ciutadà tingui dret a signar l'escriptura d'una compravenda d'habitatge en la seva llengua si necessita realitzar grans esforços perquè això s'esdevingui així (si resulta que el notari ja li ha preparat la documentació en una altra llengua o li diu que fer-ho en l'idioma a què té dret el ciutadà retardarà els tràmits).

El segon grup de mesures encaminades a difondre l'ús social de la llengua és el que es coneix amb els noms de *foment* i de *dinamització*. Es parla de **foment** per referir-se més aviat a mesures o accions que premien l'ús positiu de la llengua (que comporten oficialment exempcions fiscals o ajuts econòmics). Es parla de **dinamització** amb un sentit més general: qualsevol acció o intervenció orientada a promoure l'ús de la llengua; en definitiva, a fer que es parli i s'escrigui habitualment en l'idioma que es normalitza. La dinamització lingüística és l'últim graó conceptual d'un procés de planificació lingüística de normalització. És també el que en constitueix la clau final.

No existeixen, però, receptes ni fórmules precises per organitzar la dinamització lingüística. Es tracta d'un camp sobre el qual encara cal reflexionar molt, ja que, en última instància, quan parlem de *dinamització lingüística* ens estem referint a la voluntat que es produeixi un canvi de comportament lingüístic, i els mòbils del canvi del comportament lingüístic –com els del canvi del comportament humà en general– són difícils de sistematitzar, guiar i planificar, i per conèixer-los bé cal aprofundir en matèries que ja no són estrictament lingüístiques (sociologia, antropologia, psicologia).

En línies generals –i d'una manera simplificada–, pot dir-se que les persones canvien conscientment de comportament quan el canvi és percebut com una cosa positiva (quan la nova situació o el nou estat que són producte del canvi són considerats "millors" que els anteriors). Això ha fet dir als sociolingüistes i als tècnics de planificació lingüística que les accions de dinamització lingüística que s'organitzen han de tenir molt en compte la situació final que resultarà del canvi, i que la modificació de comportament lingüístic ha de ser percebut com a positiu o ha d'estar vinculat a valors positius. Lògicament, quan

parlem de *valors positius* ens referim a un conjunt molt heterogeni i complex de possibilitats. Poden ser valors positius els que van lligats a aspectes utilitaris ("canvio de llengua perquè podré millorar professionalment") i els que tenen a veure amb adhesions socials i polítiques ("canvio de llengua perquè vull integrar-me", "canvio de llengua perquè vull participar d'un projecte col·lectiu que m'interessa").

2. La planificació del corpus lingüístic i la codificació

2.1. La planificació lingüística del corpus: objectius, àmbits i fases

Un dels aspectes de la planificació lingüística és el treball de **planificació del corpus** (en els seus orígens, com hem vist, l'expressió *planificació lingüística* s'usava per referir-se només a aquest aspecte). La planificació del corpus lingüístic consisteix, com hem vist al subapartat "Planificació del corpus i planificació de l'estatus", en la intervenció en el codi, en l'estructura de la llengua, en la producció d'un canvi en la llengua mateixa o en una o més de les seves varietats.

Els lingüistes han anat repetint, durant el darrer segle, que totes les llengües són iguals, i que no n'hi ha cap de millor que les altres, de més clara, més bella, més expressiva o més perfecta, i que tampoc no és cert que hi hagi llengües més adequades per a determinades funcions. Però el fet és que, en un moment històric determinat, pot ser que els usuaris d'una determinada llengua subordinada no es vegin capaços de fer servir el seu idioma en un àmbit d'ús concret perquè no el trobin prou preparat. Això s'explica perquè les llengües es doten de capacitats en la mesura que els són necessàries i, per tant, és normal, per exemple, que hom no pugui parlar en un idioma de tecnologia de l'automòbil fins que els parlants d'aquell idioma no en tinguin necessitat o voluntat. La igualtat de les llengües és, doncs, una igualtat de dignitat i de potencialitat, però això no es contradiu amb la possibilitat que, en un moment històric concret, un idioma no hagi estat afaïçonat per respondre a una necessitat comunicativa que no tenia.

2.1.1. Objectius

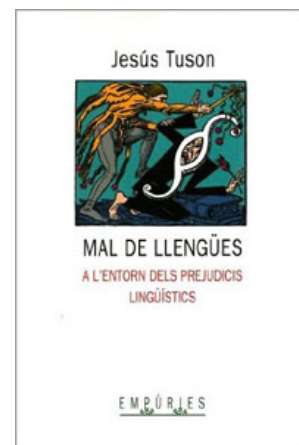
L'**objectiu polític** general de la planificació del corpus és la normalització (o la preservació de la normalitat). És un objectiu, doncs, que va més enllà de la planificació del corpus, i que pertany de fet a la planificació de l'estatus. L'**objectiu tècnic** general de la planificació del corpus és fer que una llengua sigui apta –o més apta– per a una determinada funció. Així, entre altres coses, es pot fer treball de planificació perquè un idioma sigui apte per a l'ús oficial, per a l'ensenyament, per ser usat en l'àmbit jurídic i judicial, perquè sigui apte per ser usat en informatius radiofònics, o perquè sigui apte per a l'oratorïa política.

En general, cal distingir dues situacions sociopolítiques en les quals s'emmarca la planificació del corpus: la situació de normalització lingüística (que hem descrit al subapartat "Orientacions de la política lingüística: subordinació i normalització") i la situació de normalitat lingüística.

En contextos de normalitat lingüística –en països o comunitats en què hi ha una llengua que és usada normalment per la majoria dels ciutadans en la majoria de situacions comunicatives–, la planificació del corpus té dos objectius específics. El **primer** –i més important– és **respondre a les conseqüències**

Lectura recomanada

Jesús Tusón (1988). *Mal de llengües*. Barcelona: Empúries.

lingüístiques dels canvis socials i culturals que es produeixen de manera ordinària. Així, les reformes ortogràfiques que es realitzen en alguns idiomes s'emmarquen en la necessitat de modernitzar unes convencions que, per causa dels canvis socioculturals, són percebudes en alguns aspectes com a obsoletes o poc operatives. Les recomanacions que fan institucions oficials per a l'ús d'un llenguatge no sexista o políticament correcte se situen igualment en un context de canvis socials. Els canvis socials i culturals també provoquen noves necessitats denominatives o l'aparició de nous registres lingüístics. La societat industrial i, encara més, la societat de la informació i el coneixement es caracteritzen per l'expansió de les varietats funcionals de les llengües: varietats –vocabulari i estructures adequades– associades a les noves tecnologies, als progressos científics i tècnics, a les noves formes de treball i d'organització social. Especialment rellevant en aquest marc és la tasca d'establiment i modernització dels llenguatges d'especialitat i de la terminologia científica i tècnica, que creix i es transforma a un ritme accelerat.

El **segon objectiu específic** de la planificació del corpus en contextos de normalitat lingüística és **la preservació de la cohesió i la vitalitat de la llengua estàndard** –de la varietat general de referència. És un objectiu que té una motivació política, en el sentit que busca mantenir o fomentar la identificació dels ciutadans amb la llengua com a mitjà per articular o reforçar la cohesió social i nacional. Des d'aquesta perspectiva el treball de planificació del corpus –que s'emmarca en la **política de prevenció lingüística**– consisteix a regular la influència de llengües estrangeres en l'estructura de la pròpia llengua i a fomentar –o prescriure– l'ús de formes i construccions que s'avenen amb la tradició, avalen la continuïtat lingüística i transmeten una imatge ideal d'unitat idiomàtica. Són exemples d'aquesta mena d'intervenció, en els darrers anys, la promulgació de la llei Toubon (1994) sobre l'ús del francès a França i diverses declaracions oficials del Consell de la Llengua Sueca i de l'Office Québécois de la Langue Française.

En contextos de normalització lingüística –en països o comunitats que passen per un procés de normalització lingüística o que l'inicien– la planificació del corpus incorpora, als dos objectius específics esmentats, **tres objectius específics més**. El primer és **l'establiment d'una varietat estàndard**, és a dir, la constitució d'un codi compartit, sistematitzat explícitament, que serveixi per als àmbits d'ús formals i faci de pauta de referència per a tots els parlants. El segon és **l'elaboració de terminologies i llenguatges d'especialitat** perquè la comunitat lingüística els tingui disponibles per usar-los en els àmbits que es van recuperant o normalitzant. El tercer és **la intervenció en el llenguatge col·loquial**.

2.1.2. Àmbits

Situant-nos en un context de normalització, i d'acord amb els tres objectius específics, dividim el treball de planificació del corpus en tres àmbits:

Vegeu també

Vegeu la política de prevenció lingüística al subapartat "Orientacions de la política lingüística: subordinació i normalització" d'aquest mòdul.

La seu de l'Office Québécois de la Langue Française

- 1) Establiment de la varietat estàndard
- 2) Elaboració de terminologies i llenguatges d'especialitat
- 3) Intervenció en el llenguatge col·loquial

Tractarem del primer àmbit en detall en el subapartat "La planificació lingüística del corpus: objectius, àmbits i fases" d'aquest mòdul. En aquest apartat ens referirem breument als dos altres àmbits de treball.

El segon àmbit de treball de la planificació del corpus és l'elaboració de llenguatges d'especialitat, bàsicament l'establiment de terminologies científiques, tècniques i professionals. Les llengües subordinades, a l'inici d'un procés de normalització, molt sovint no han tingut accés als àmbits d'ús científicotècnic, administratiu, professional i jurídic i judicial, i això fa que no disposin dels elements lingüístics necessaris perquè es pugui produir aquest accés. El treball en llenguatges d'especialitat i en terminologia es realitza seguint criteris tècnics propis d'aquesta branca de la lingüística. Des del punt de vista de les fases d'un programa de planificació del corpus, el treball de fixació de terminologies i llenguatges d'especialitat se sol situar en la fase de l'elaboració o cultivació.

El Termcat

A Catalunya, des de 1985, existeix el Centre de Terminologia (Termcat), que depèn de la Generalitat, el Consorci per a la Normalització Lingüística i l'Institut d'Estudis Catalans. L'autoritat del Termcat en matèria de fixació de terminologies és la que es deriva d'aquesta dependència.

Un àmbit que encara no és clar que sigui susceptible d'intervenció planificadora és el llenguatge col·loquial. Des del punt de vista de la teoria estricta, el registre col·loquial és la modalitat espontània dels parlants, pròpia dels àmbits informals (família, amics, etc.), i es caracteritza precisament perquè, en una situació normal, no és objecte d'intervenció (ni ho pot ser ni ho ha de ser). Amb tot, sovint els processos de normalització lingüística parteixen d'una situació en què la modalitat espontània dels parlants de la llengua objecte de normalització pateix –o ha patit– una pressió forta de la modalitat col·loquial d'una altra llengua, i aquesta pressió interfereix l'estructura idiomàtica col·loquial (fonètica, lèxic, sintaxi, fraseologia).

Davant d'això els poders –polítics o acadèmics– han promogut de vegades campanyes o accions de **depuració** o **enriquiment** del llenguatge col·loquial, amb la finalitat d'eliminar de la parla espontània dels ciutadans aquells trets aliens a la llengua i que la fan poc genuïna. Aquestes accions han estat objecte de crítica severa, sobretot des de nuclis que sostenen la inutilitat d'aquestes intervencions, i que afirmen que no és legítim pretendre influir en aquest nivell del comportament lingüístic dels ciutadans. Una de les raons que es posen damunt la taula en el moment de fer aquestes crítiques és que no hi ha **llengües pures**, i que la interferència lingüística és una propietat històrica del desenvolupament de tots els idiomes.

Vegeu també

Vegeu el subapartat "Fases de la planificació del corpus" d'aquest mòdul.

L'actitud que s'ha denominat *purisme a ultrança*, certament, és negativa (entre altres coses, produeix inseguretat en els parlants) i va contra la naturalesa mateixa del fet lingüístic, però això no sembla que deslegitimi la intervenció planificadora en aquest àmbit –si és una intervenció racionalitzada i tècnica- ben organitzada– quan es basa en un supòsit històric d'anormalitat lingüística demostrada. Un problema diferent és que avui, des del punt de vista tècnic, encara es disposa de pocs sistemes adequats per garantir l'eficàcia d'aquesta mena d'intervencions. Al capdavant, cal tenir en compte que la varietat col·loquial és l'aigua que fecunda totes les altres varietats, sense la qual la vida d'un idioma no és possible.

2.1.3. Fases de la planificació del corpus

D'acord amb una distinció comunament acceptada que sorgeix de Haugen (1966, 1983), les fases de la planificació lingüística són les següents:

- 1) Selecció
- 2) Codificació
- 3) Difusió
- 4) Elaboració

La **selecció** consisteix en la tria de la varietat que farà de base per a la formació de la llengua codificada. De vegades se selecciona un dels dialectes territorials (per exemple, el que té més pes demogràfic o el que té més prestigi). D'altres vegades, si ha existit, la llengua de l'antiga literatura, és a dir, d'un moment històric passat que serveix de punt de referència per a la unitat lingüística. En altres situacions se seleccionen elements de procedència diversa.

La **codificació** consisteix en la constitució pròpiament dita de la varietat codificada o normativitzada, és a dir, en la fixació sistematitzada i explícitament formalitzada de la varietat destinada a convertir-se en estàndard. Quan es treballa principalment damunt un dialecte o una varietat preexistents, la codificació opera sobretot per la via de la reforma i l'ajustament, per tal de transformar la modalitat prèvia en una varietat apta per als usos moderns i per a les funcions pròpies de l'estàndard. La codificació sempre exigeix reducció de la variabilitat lingüística. El repte més immediat de la codificació és la **fixació ortogràfica**, ja que és l'aspecte que més visiblement mostra l'acord social entre codificadors i usuaris i, doncs, la voluntat comuna de formalitzar una llengua. Altres àrees de treball són les que tenen a veure amb la **fixació gramatical** – morfologia i sintaxi– i amb la **fixació del lèxic**. El resultat de la codificació sol materialitzar-se en la redacció d'ortografies, gramàtiques, diccionaris i altres obres anàlogues.

Vegeu també

Tractem d'aquest punt amb més de detall al subapartat "Criteris i principis de selecció de les formes normatives" d'aquest mòdul.

La **difusió** (també anomenada **implementació** o **vehiculació**) consisteix en la propagació de la llengua codificada i en la seva acceptació social. La difusió de la varietat codificada es realitza, d'una banda, a través dels àmbits d'ús que són propis de la llengua estàndard (administració pública, mitjans de comunicació, impremta, etc.) i, de l'altra, per mitjà del sistema regular d'ensenyament. Per a la gent que ha acabat l'escolaritat quan s'inicia la planificació del corpus la difusió es realitza per mitjà de cursos, distribució de materials i per l'acció dels serveis d'assessorament lingüístic. La difusió implica l'**acceptació** i l'**avaluació**. Quan parlem d'acceptació de la llengua codificada volem indicar tant l'acceptació formal del sistema de normes fixat com, sobretot, la interiorització mental pràctica que en fan els parlants. La difusió implica també l'**avaluació**, és a dir, la valoració dels progressos que es fan en la implantació social de la varietat codificada, i té una doble vessant: l'avaluació que fan els tècnics de planificació lingüística de com el codi és acceptat i de com funciona (inclou l'activitat de la **correcció**), i l'avaluació que fa la mateixa societat de manera implícita en fer-la seva o no fer-la seva (per exemple, el fet que la societat no assumeixi en la pràctica un dels trets o elements de la nova varietat codificada equival a una valoració negativa).

L'**elaboració** (o **cultivació**) consisteix en l'ampliació dels recursos expressius i estilístics a mesura que la nova varietat codificada conquereix àmbits d'ús i s'hi adapta, i a mesura que els escriptors i altres "productors" de llengua formal fan seva la varietat codificada i la desenvolupen. L'elaboració de terminologies i la fixació de llenguatges d'especialitat (que també es difonen a través de cursos, distribució de materials i per mitjà dels serveis d'assessorament lingüístic) es considera que pertany a aquesta fase.

D'acord amb Haugen (1983), la selecció i la difusió pertanyen a la planificació de l'estatus, mentre que la codificació i l'elaboració pertanyen a la planificació del corpus. Aquí hem inclòs totes quatre fases com a integrants de la planificació del corpus perquè totes quatre tenen una vessant que exigeix el treball d'intervenció en el codi, en l'estructura de la llengua, que és el tema central de l'assignatura. Això no contradiu que alguna de les fases constitueixi principalment una acció sociopolítica, i que per tant també hagi de ser analitzada com a part de la planificació de l'estatus: la difusió, per exemple, té a veure amb els objectius operatius de la política de normalització (extensió del coneixement de l'idioma i de totes les seves varietats funcionals) i amb els elements per assolir els objectius operatius (ensenyament regular de la llengua i en la llengua, propagació de la llengua a través de canals amb gran impacte social). Finalment cal puntualitzar encara que la fase d'elaboració, que d'acord amb l'esquema de Haugen pertany a la planificació del corpus, té una vessant sociolingüística –la conquesta de nous àmbits d'ús–, i per tant ha de ser tinguda en compte en la planificació de l'estatus. En rigor, doncs, totes quatre fases tenen una dimensió relativa al corpus i una dimensió relativa a l'estatus.

Classes de català per a adults

El Consorci per a la Normalització Lingüística organitza classes de català per a les persones que no l'han après regularment a l'escola.

Vegeu també

Més informació sobre els objectius operatius al subapartat "Elements per a l'assoliment dels objectius operatius generals" d'aquest mòdul.

2.2. La codificació lingüística, l'estàndard i la normativa

2.2.1. La codificació i la llengua estàndard

En un context de normalització lingüística, la principal acció de planificació del corpus consisteix en l'establiment de la **varietat estàndard** de la llengua. El treball que condueix a l'establiment de la varietat estàndard rep el nom de **codificació** o **normativització**. La codificació o normativització és la part més important de la planificació del corpus, fins al punt que sovint es parla de **planificació del corpus** per referir-se exclusivament a la codificació.

La varietat estàndard d'una llengua és la varietat pròpia dels àmbits d'ús formals, percebuda pels parlants d'una comunitat lingüística com a varietat neutra i com a pauta de referència per a totes les altres varietats i registres.

L'existència d'una varietat estàndard és una condició necessària per a l'èxit de qualsevol procés de normalització lingüística. Cal tenir en compte que si, d'acord amb el que ja hem vist al subapartat "Orientacions de la política lingüística: subordinació i normalització", un procés de normalització lingüística és un procés de recuperació o conquesta d'àmbits d'ús, és imprescindible que hi hagi un codi fixat –un estàndard– que serveixi de pauta i referència per a les noves funcions. Moltes comunitats lingüístiques minoritzades no disposen de varietat estàndard, de vegades perquè no n'han tingut mai i altres vegades perquè per circumstàncies històriques l'han perduda.

El treball de codificació pot considerar-se reeixit si aconseguix que la varietat que construeix i fixa –la varietat estàndard– arribi a tenir les característiques següents:

- És una **varietat explícitament sistematitzada i formalitzada**: és a l'abast (per mitjà de gramàtiques, diccionaris o altres eines) dels membres de la comunitat lingüística i dels estrangers.
- És una **varietat apresada i acceptada** per tots els parlants com a neutra i com la varietat més representativa de llengua.
- És la **varietat dels registres formals més generals** (sistema educatiu, administració pública, discurs polític, mitjans de comunicació de massa, etc.) i la pauta de referència per als altres registres.
- És **supradialectal**: no es correspon amb cap dialecte (o no és percebuda que es correspongui amb cap dialecte), i permet la comunicació entre

Vegeu també

Vegeu la codificació al subapartat "Fases de la planificació del corpus" d'aquest mòdul.

Varietat estàndard

Un àmbit d'ús formal, per al qual es requereix la varietat estàndard: el president d'un país fent una conferència de premsa.

membres de la comunitat lingüística que parlen dialectes territorials allunyats l'un de l'altre.

- És una **varietat que identifica els membres de la comunitat lingüística** en relació amb els parlants d'altres idiomes i amb la comunitat internacional.

Es pot dir que la varietat estàndard **cohesiona** els parlants d'un mateix idioma i els **identifica** en relació amb els parlants d'altres idiomes. Per això instituir una varietat estàndard és, entre altres coses, atorgar dimensió política pròpia a l'idioma en qüestió. És també avui, cada vegada més, una necessitat de les societats industrials avançades.

Vegeu també

Vegeu el subapartat "El procés d'estandardització" d'aquest mòdul.

2.2.2. Llengua estàndard i llengua codificada (o normativa)

Com s'ha dit, la **codificació** o **normativització** és el treball que condueix a l'establiment de la varietat estàndard d'un idioma. Alguns autors, però, descriuen la codificació o normativització com el procés de fixació de la **varietat codificada** o **normativa** de la llengua. Hi ha diferència, doncs, entre llengua **estàndard**, d'una banda, i llengua **codificada** o **normativa**, de l'altra? Alguns autors, efectivament, distingeixen els dos conceptes. D'acord amb aquests autors, la llengua codificada o normativa és el codi fixat –el sistema ortogràfic, gramatical i lèxic– en el treball de codificació, és a dir, és una modalitat lingüística sistematitzada –un conjunt de recursos disponibles– per als àmbits d'ús formals. En canvi, la llengua estàndard és aquest mateix codi després d'haver assolit les funcions socials per a les quals ha estat pensat. Segons aquest punt de vista, el treball de codificació, llavors, consisteix en la fixació i sistematització d'un codi –la llengua codificada o normativa– amb la finalitat que posteriorment esdevingui, a més, llengua estàndard.

Estàndard i llengua escrita

La llengua estàndard molt sovint s'identifica amb la llengua escrita. Cal, però, fer puntualitzacions. El canal escrit vehicula llengua estàndard –si no és que s'escriu amb la voluntat de reproduir converses informals–, i de fet ha estat i és la materialització per excel·lència de l'estàndard. Però l'estàndard també s'expressa per mitjà del canal oral (en contextos d'ús orals formals).

Així, i d'acord amb les fases descrites al subapartat "Fases de la planificació del corpus", la llengua codificada o normativa seria el resultat de les dues primeres fases de la planificació del corpus (selecció i codificació), i no esdevindria llengua estàndard fins que no hagués passat per les altres dues fases (difusió i elaboració).

Fixem-nos que, dels cinc trets amb què hem caracteritzat la llengua estàndard a l'apartat anterior, els quatre darrers tenen una dimensió social o sociolingüística. D'acord amb aquest punt de vista, doncs, per definir la llengua codificada o normativa n'hi ha prou amb el primer tret. Per definir la llengua estàndard calen, a més, els altres quatre. Llavors –sempre segons aquest punt de vista– convé distingir entre **codificar** (o **normativitzar**), que és fixar un codi formal explícit, una norma lingüística (primer tret), i **estandarditzar**, que és un procés sociolingüístic, ja que implica que el conjunt dels usuaris aprengui aquesta varietat i l'accepti com a neutra i com la varietat més representativa de llengua (segon tret), la utilitzi en el registres formals i la faci servir com a pauta de referència per als altres registres (tercer tret), la percebi com a supradialectal i

Vegeu també

Més detalls sobre l'estandardització al subapartat "El procés d'estandardització".

com l'instrument per a la comunicació amb parlants de dialectes territorials allunyats (quart tret), i que li serveixi per identificar-se com a membres de la comunitat lingüística (cinquè tret).

Aquesta distinció entre **llengua estàndard** (i estandardització) i **llengua codificada** (i codificació) és útil de cara a valorar i avaluar processos de normalització lingüística. En el cas català, per exemple, podem dir que, en la part ortogràfica, la llengua va ser codificada o normativitzada el 1913, amb les *Normes ortogràfiques* de l'Institut d'Estudis Catalans. Però si la societat no hagués respost de manera massiva adoptant aquestes normes en els textos escrits, l'ortografia catalana de l'Institut no s'hauria convertit en l'ortografia estàndard del català. Posem un altre exemple: la llengua amaziga –un idioma tradicionalment de transmissió oral, que s'estén per tot el nord d'Àfrica, del Marroc a l'Egipte, i del Mediterrani al Níger– va ser objecte de treballs de codificació als anys setanta del segle xx, amb la gramàtica de Mouloud Mammeri, i avui disposa de varietat codificada. Tanmateix, el seu grau d'estandardització és molt reduït, ja que –per raons socials i polítiques– no ocupa els àmbits d'ús propis d'una llengua normalitzada (s'usa escassament en el sistema docent, no és llengua oficial ni d'ús general en els àmbits d'ús formals en cap dels països en què es parla, etc.).

La **distinció entre estàndard i normativa** també és útil en el sentit següent. El treball de codificació, per complet i precís que sigui, mai no preveu tots els elements, formes i estructures que configuren un estàndard. Una gramàtica normativa, per tant, mai no conté tota la llengua estàndard. Llavors podem dir que la normativa és una part o aspecte de l'estàndard: són les normes explícites fixades en el treball de planificació. L'estàndard inclou, doncs, aquestes normes però també els trets que conformen la pràctica general comuna en els àmbits d'ús formals, encara que no hagin estat declarats com a tals per l'autoritat. Aquesta pràctica general comuna normalment es concreta i cristal·litza –d'acord amb l'esquema de les fases de la planificació del corpus– en la fase d'elaboració.

En les fases de difusió i elaboració també es concreten altres **dos fenòmens em relació amb els quals és també útil distingir entre normativa i estàndard**. El primer ocorre quan els planificadors del corpus autoritzen dues possibilitats, però la pràctica general dels usuaris –per la raó que sigui– es decanta per una i n'arracona l'altra. En el català és el cas, per exemple, d'una construcció com *anem's-en*, que està admesa per la gramàtica normativa però que no pertany a l'estàndard, que ha optat per *anem-nos-en*, construcció igualment admesa. També seria el cas de la variant formal *re*, que és normativa perquè apareix al DIEC –i apareixia al DGLC–, però que tampoc no pertany a la llengua estàndard, on trobem sistemàticament la forma *res*.

Diccionari

Encara que un diccionari sigui molt extens, no conté mai tota la llengua estàndard.

El segon fenomen té a veure amb el fet que l'estàndard és una varietat dinàmica i viva, i pot fins i tot vulnerar les regles de la normativa. És ara el cas, per exemple, de la forma del relatiu de persona en les anomenades *relatives substantives del català*. La normativa estableix que aquesta forma ha de ser *qui* (*Els qui guanyin tindran premi*), però en l'estàndard d'avui també s'ha generalitzat la forma *que* (*Els que guanyin tindran premi*).

El fet que en determinades ocasions sigui metodològicament i descriptivament útil distingir entre **llengua estàndard** i **llengua codificada** (o **normativitzada**) no impedeix que en altres ocasions aquesta distinció es neutralitzi, i que els experts usin llavors els dos termes com a sinònims, per referir-se a tot el procés de selecció, fixació, difusió i elaboració d'una llengua estàndard. (I tampoc no impedeix llavors que se sobreentengui que el que diem de l'estàndard també ho podem dir igualment de la llengua codificada o normativa, i a l'inrevés.) D'altra banda, el procés que segmentem en fases (fixació de la varietat codificada com a primer pas per arribar a la varietat estàndard, és a dir, codificació i després estandardització) sovint no s'ha produït històricament d'una manera seqüencialment temporalitzada, sinó que totes dues operacions s'han barrejat, ja que la codificació s'ha realitzat damunt d'una varietat que ja presentava certes característiques de la llengua estàndard.

La definició de **codificació** com el procés de construcció i fixació de la varietat estàndard no queda invalidada pel fet que de vegades convingui distingir entre **llengua codificada** i **llengua estàndard**, ja que l'acció codificadora sempre té com a objectiu aconseguir que la varietat codificada esdevingui varietat estàndard. Definir la codificació com "la fixació d'una varietat codificada amb la finalitat que aquesta varietat codificada arribi a ser la varietat estàndard de la llengua" sembla que és una manera de definir innecessàriament complicada.

2.2.3. Altres distincions conceptuals i terminològiques

Llengua codificada i llengua normativa

En el subapartat "Llengua estàndard i llengua codificada (o normativa)" hem explicat la diferència entre **varietat estàndard** i **varietat codificada** (o **normativa**). Però tant en aquest subapartat com en altres passatges ens hem referit als conceptes de *codificació* i de *normativització* com a equivalents (comparant-los unitàriament amb el concepte d'*estandardització*) i, en conseqüència, ha calgut entendre que eren sinònimes les expressions **llengua codificada** i **llengua normativa**. Convé realment utilitzar totes dues expressions per referir-se a la mateixa realitat? En general, l'ús d'una denominació o de l'altra depèn en bona part de tradicions acadèmiques i culturals (per exemple, en l'àmbit català és més freqüent parlar de **llengua normativa** que no pas de **llengua codificada**), però la varietat lingüística que designen és la mateixa. De vegades la tria de la designació no depèn de l'objecte designat en ell mateix, sinó de l'agent principal que intervé en el treball de codificació o normativització: quan l'agent principal és una institució reconeguda oficialment per a aquesta feina, es tendeix a dir que el codi que estableix i fixa és la varietat nor-

Einar Haugen (1906-1994) va ser un dels primers teòrics de la planificació lingüística del corpus.

Vegeu també

Trobareu la definició de codificació al subapartat "La codificació i la llengua estàndard" d'aquest mòdul.

Vegeu també

Tractem d'aquesta distinció en el subapartat "Model acadèmic i model de lliure empresa" d'aquest mòdul.

mativa de la llengua; quan l'agent principal (o el conjunt d'agents principals) no és una institució reconeguda oficialment, es tendeix a dir que la varietat que elabora i fixa és la llengua codificada.

D'altra banda, sol predominar l'expressió *llengua codificada* en els estudis que centren l'atenció en el procés mateix de fixació i sistematització de la varietat codificada o normativa, i en canvi predomina l'expressió *llengua normativa* en els treballs que centren l'atenció en la vida i vicissituds d'aquesta varietat un cop el procés de codificació ja ha estat completat. D'aquesta manera, es parla de **normativa lingüística** o **codi normatiu** per referir-se al conjunt de regles i preceptes que han estat fixades en un procés de normativització o codificació: regles i preceptes que configuren la varietat normativa de la llengua i que els usuaris segueixen quan volen utilitzar aquesta varietat (en canvi, no es fan servir els termes *codi* ni *codi lingüístic* amb aquest sentit). I, llavors, es parla de **gramàtica normativa** (o **gramàtica prescriptiva**) per indicar les gramàtiques que contenen la normativa lingüística (és a dir, la varietat codificada o normativa).

Corpus prescriptiu

També s'utilitza el terme **corpus prescriptiu** per indicar el conjunt d'obres –no sols gramàtiques sinó també ortografies, manuals, decrets formals de les acadèmies, llibres d'estil, etc.– que defineixen i contenen la llengua normativa o codificada.

Normativa i norma

La normativa lingüística o codi normatiu, és a dir, el conjunt de regles i preceptes que han estat fixats en un procés de normativització (o codificació) i que configuren la varietat normativa (o codificada) de la llengua, també és anomenada, simplement, **norma lingüística** (o **norma**). Convé assenyalar, però, que el terme *norma* es fa servir en lingüística descriptiva per referir-se a conceptes que s'emparenten amb els que acabem d'examinar, però que no s'hi identifiquen.

D'acord amb la lingüística descriptiva, la **norma** (o **norma d'ús**) són les formes, estructures i relacions que es realitzen regularment de fet en una llengua en un moment concret de la història. La norma determina el que és més freqüent i previsible, en tingui consciència o no el parlant, i estigui o no formulat per una autoritat acadèmica. És un concepte descriptiu, que no es relaciona directament amb l'àmbit de la planificació lingüística del corpus.

El lingüista estructuralista Eugenio Coseriu, per exemple, va establir, en l'àmbit de la lingüística descriptiva, una triple oposició entre sistema, norma i parla. El **sistema** d'una llengua és el conjunt de formes, estructures i relacions que són possibles en aquest idioma. La **norma** (o **norma d'ús**) determina el que és més freqüent i previsible. El sistema "ofereix" diverses possibilitats, però la norma no les selecciona pas totes. La norma pot anar canviant, però el sistema es manté. Finalment, la **parla** és l'ús individual efectiu de la llengua. Els parlants actuen habitualment d'acord amb la norma d'ús (i d'acord, en última instància, amb el sistema), però poden desviar-se'n.

Quan es relaciona el concepte de **norma** de la lingüística descriptiva amb el concepte de **norma** de la planificació del corpus es distingeix (Costa Carreras, 2000) entre **norma objectiva** (la norma d'ús de la lingüística descriptiva) i **norma prescriptiva** (la norma o normativa de la planificació lingüística).

Quan un parlant emet un missatge lingüístic, si actua d'acord amb el que és més freqüent i previsible, direm, si ens situem en la perspectiva de la lingüística descriptiva, que actua d'acord amb la norma d'ús o norma objectiva. Alhora, és molt probable que actui –ara situats en una altra perspectiva– d'acord amb la norma prescriptiva, ja que molt sovint el que és més freqüent i previsible també coincideix amb el que estableix la normativa. És important tenir en compte en qualsevol cas que la norma prescriptiva –la normativa– configura la llengua codificada, i que quan parlem de **llengua codificada**, ens movem en l'esfera d'una varietat concreta, que és l'estàndard. En canvi, la lingüística descriptiva utilitza el concepte de **norma d'ús** o **norma objectiva** per referir-se a qualsevol varietat o registre. Cada dialecte i cada registre té la seva norma objectiva, que pot coincidir en pocs o molts punts amb la norma prescriptiva.

L'estàndard dins el conjunt de les varietats i registres d'una idioma

Una llengua concreta no és una realitat homogènia, sinó que presenta variació. La variació lingüística s'articula, segons una classificació comunament acceptada feta el 1978 pels lingüistes britànics Gregory i Carroll, en funció de dos criteris. El primer és el dels grups humans.

Una modalitat lingüística pròpia d'un grup de parlants és una varietat.

La variació relativa als grups de parlants s'organitza bàsicament al voltant de tres eixos. El primer és l'eix territorial o geogràfic. La varietat pròpia dels parlants d'una determinada àrea geogràfica és un **dialecte**. El segon és l'eix cronològic o històric. La varietat pròpia dels parlants d'una determinada època històrica és un **cronolecte**. El tercer eix és l'eix social. La varietat pròpia dels parlants d'una determinada classe social és un **sociolecte**.

El segon criteri és el dels contextos de producció lingüística, és a dir, de les situacions o àmbits d'ús.

La modalitat lingüística pròpia d'un context d'ús és un registre.

Hi ha així, entre altres, el registre científic, el registre periodístic, el registre col·loquial, el registre literari o el registre administratiu. Els registres també s'anomenen *estils*. Hi ha registres més formals i registres més informals, en una gradació de vegades difícil de delimitar. La **variació de registre** també s'anomena **variació funcional**.

En aquest marc, la llengua estàndard es caracteritza normalment com una varietat, ja que és una modalitat de tots els parlants, és a dir, és una modalitat associada al macrogrup que constitueix tota la comunitat lingüística. Però alguns autors assenyalen que també es podria caracteritzar com a registre, ja que és la modalitat pròpia dels àmbits d'ús formals i, per tant, està associat a determinats contextos de producció lingüística. D'altres indiquen que és alhora una varietat i un registre.

Els joves tenen la seva pròpia varietat lingüística, que els distingeix dels adults.

Estàndard i dialectes

Un dialecte és la varietat lingüística pròpia dels parlants d'una àrea geogràfica.

El dialecte opera fonamentalment en el registre col·loquial. És la varietat que utilitzen els parlants d'una zona determinada en les seves interaccions lingüístiques orals ordinàries o primàries: quan parlen amb la família, amb els amics, amb els veïns, amb els companys de feina. Això vol dir que **entre dialecte i estàndard no hi ha contraposició**, sinó diferència pel que fa a la distribució funcional: cada una de les dues varietats té el seu àmbit propi. Per tant, no es pot qualificar el dialecte de "llengua incorrecta", o "llengua dolenta", contraposant-lo a l'estàndard, que seria la suposada "llengua correcta". Cada varietat és correcta (o adequada, com es prefereix dir avui) en el seu àmbit.

De fet, contràriament al que de vegades es pensa i s'escriu, la llengua oral espontània no és una variant –ni una derivació vulgar o "baixa"– de la llengua estàndard, sinó a l'inrevés: la llengua estàndard és una variant elaborada de la llengua col·loquial; i, per tant, de la llengua dialectal, perquè la col·loquialitat es materialitza a través dels dialectes concrets. (En estudis de dialectologia i de gramàtica històrica de vegades es fa servir el terme *llengua històrica* per referir-se al conjunt dels dialectes d'un idioma, per distingir-los com a bloc de la llengua estàndard, que n'és la formalització escrita.)

Des del punt de vista social, el terme *dialecte* tradicionalment havia tingut una connotació negativa, perquè s'aplicava a varietats associades als grups socials menys afavorits o més allunyats dels centres productors de la cultura escrita. Així, no era estrany que els membres de les classes urbanes qualifiquessin de dialecte, amb intenció pejorativa, la manera de parlar dels habitants de les àrees rurals, sense saber que ells mateixos també parlaven dialecte: el dialecte propi de l'àrea en la qual s'emplaçava la seva ciutat.

D'altra banda, com hem vist al subapartat "La codificació i la llengua estàndard", la varietat estàndard és supradialectal, és a dir, no és la rèplica de cap dialecte concret. Però sense deixar de ser supradialectal, **l'estàndard d'alguns idiomes té certa flexibilitat territorial**: permet petites variacions formals en funció de les grans àrees geogràfiques. En el cas de l'anglès, per exemple, se sol distingir entre l'estàndard britànic, l'estàndard americà, l'estàndard australià, l'estàndard de Nova Zelanda i d'altres. Quan una llengua presenta un estàndard territorialment flexible, diem que un text escrit en cada una de les materialitzacions possibles d'aquesta varietat està escrit en estàndard, i hi podem afegir l'adjectiu corresponent a l'àrea geogràfica pertinent (per exemple, en el cas català, es pot parlar d'*estàndard valencià* o *estàndard oriental* i d'altres). Així, d'una determinada versió d'un document legal de la Unió Europea es podria dir que està traduïda a l'estàndard valencià, a l'estàndard nord-occidental o a l'estàndard central. No seria tècnicament adequat, en canvi, dir que està traduïda al dialecte valencià, al dialecte nord-occidental o al dialecte central.

Cada persona parla en el seu dialecte, i cap dialecte no és més digne que cap altre.

Vegeu també

Vegeu més informació sobre els dialectes al subapartat "Criteris i principis de selecció de les formes normatives" d'aquest mòdul.

Trobareu més informació sobre les variacions formals al subapartat "Uniformisme i polimorfisme" d'aquest mòdul.

Finalment, cal fer notar que **la flexibilitat territorial en els estàndards és limitada per naturalesa**, ja que l'abundància de trets territorials elimina sistemàticament el que realment representa el concepte de **llengua estàndard**: "un excés de variació formal anirà sempre en perjudici de la funcionalitat que dóna sentit a l'estandardització" (Bibiloni, 1997).

Altres denominacions

La varietat estàndard també ha rebut el nom de **llengua literària** (és, per exemple, una de les designacions habituals de l'estàndard en l'obra de Pompeu Fabra). Això s'explica perquè tradicionalment els registres formals havien anat lligats a la llengua escrita. Els registres orals formals amb impacte social elevat –el llenguatge de la ràdio i de la televisió– són recents: del segle XX. Per la mateixa raó, també s'ha fet servir l'expressió **llengua escrita** com a equivalent de **varietat estàndard**. Avui s'intenta evitar totes dues equivalències (és a dir, usar *llengua literària* o *llengua escrita* per referir-se de manera general a l'estàndard), precisament per la importància social que han adquirit els mitjans de comunicació de massa audiovisuals, fet que ens obliga a parlar d'**estàndard oral** i **estàndard escrit**. En tot cas, cal fer notar que l'expressió *llengua literària* usada com a sinònim de **varietat estàndard** no té el sentit de 'llengua de la literatura'. La llengua de la literatura és el registre específic de la creació literària.

Hi ha altres denominacions usuals que també es fan servir per designar la varietat estàndard. Una és **llengua comuna** (o, corresponentment, *català comú*, *italià comú*, *francès comú*, etc.), i l'altra **llengua referencial**. També s'ha usat **llengua correcta**, però ja hem dit que és una etiqueta que és recomanable bandejar.

2.3. Models de codificació lingüística: autoritat i agents

2.3.1. Model acadèmic i model de lliure empresa

La planificació del corpus presenta **dos models** o estils pel que fa a la selecció de l'agent principal del treball de codificació. Algunes comunitats lingüístiques segueixen el model que anomenem **acadèmic**. D'acord amb aquest model, hi ha una institució que té reconeguda políticament l'autoritat per realitzar aquesta feina –de vegades ratificada oficialment amb disposicions legals explícites. És el cas de l'Académie Française per al francès, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans per al català o la Real Academia Española per al castellà. L'autoritat codificadora, en el model acadèmic, no necessàriament és exercida per una "acadèmia" en el sentit estricte del terme. Pot ser exercida per un organisme o departament del govern, que llavors fa d'acadèmia de la llengua. Les acadèmies o organismes que tenen aquesta autoritat codificadora elaboren gramàtiques, diccionaris, ortografies i altres eines per mitjà de les quals es regula i fa conèixer la varietat codificada.

Observació

Els filòlegs catalans Xavier Lamuela i Josep Murgades –que distingeixen entre **varietat codificada** i **varietat estàndard** d'acord amb el que hem explicat al subapartat "Llengua estàndard i llengua codificada (o normativa)"–, utilitzen l'expressió **llengua referencial** per designar de manera conjunta totes dues varietats.

El segon model o estil és el que ha estat anomenat *de lliure empresa* (Garvin 1992). En el model de lliure empresa l'agent principal (o el conjunt d'agents principals) no és una autoritat formalment proclamada com a tal. L'autoritat l'exerceixen entitats, grups o persones amb capacitat d'influència per causa del seu prestigi o del seu poder: gramàtics, professors, autors de manuals d'àmplia difusió, escriptors, editorials, comitès de redacció de revistes o diaris, directors de llibres d'estil, etc. El treball dels agents conflueix –encara que hi pot haver discrepàncies de detall– en un model de consens que és acceptat socialment. L'anglès i l'alemany són exemples de llengües que, en la qüestió de l'autoritat en matèria de planificació del corpus, segueixen el model de lliure empresa.

2.3.2. Monocentrisme i policentrisme

En el marc del model acadèmic es distingeix entre monocentrisme i policentrisme. Parlem de **monocentrisme** quan hi ha un únic centre codificador amb autoritat reconeguda formalment per a tot l'àmbit territorial d'una mateixa llengua. Parlem de **policentrisme** quan, en l'àmbit d'una llengua, hi ha diversos centres codificadors amb autoritat reconeguda formalment. Exemples de monocentrisme els tenim en la codificació del neerlandès –parlat als Països Baixos, a Flandes (Bèlgica) i a Surinam–, que té des del 1980 com a únic centre de planificació del corpus la Nederlandse Taalunie (Unió de la Llengua Neerlandesa), i en la de l'hebreu modern, que té com a centre des del 1953 l'Acadèmia de la Llengua Hebrea. Un exemple de policentrisme el tenim en el francès, que compta amb l'Académie Française a França, i amb l'Office de la Langue Française al Quebec.

Des del punt de vista de la teoria de la planificació lingüística, cap dels dos models (i cap de les dues concrecions dins el model acadèmic –monocèntric o policèntric–) és millor que l'altre, ja que el que és rellevant és el resultat: que el treball de codificació arribi a bon port. En qualsevol cas, sí que sembla que es fa particularment convenient que s'estableixi quina és l'autoritat competent en matèria de planificació del corpus quan una comunitat lingüística viu un procés de normalització o quan hi ha circumstàncies socials o polítiques que podrien dificultar la realització d'aquesta planificació.

Observació

Cal tenir en compte que en la bibliografia internacional sobre planificació lingüística sovint els termes *monocèntric* i *policèntric* es fan servir, respectivament, amb el sentit d'**unitari** i **composicional** (vegeu l'apartat "Criteri unitari i criteri composicional").

2.3.3. Normes i normes oficials

Abans de tancar aquest apartat cal fer encara dues puntualitzacions. Quan –fora de l'àmbit tècnic– es parla de les comunitats lingüístiques amb model de lliure empresa, se sol dir que aquestes comunitats no tenen acadèmia de la llengua –cosa que respon a la realitat–, i de vegades sembla que d'aquesta afirmació es dedueix que aquestes comunitats no tenen normativa de la llengua, cosa que no respon a la realitat:

els agents que exerceixen l'autoritat fixen igualment un conjunt de regles i preceptes que determinen la varietat que la societat accepta com a normativa o estàndard, encara que aquesta normativa no tingui el títol d'"oficial".

Tampoc no hi ha relació directa entre el model de lliure empresa i la variabilitat de l'estàndard: l'estàndard que sorgeix d'un model de lliure empresa no és necessàriament més variable que el que sorgeix d'un model acadèmic.

La segona puntualització és que encara que la distinció entre **model acadèmic** i **model de lliure empresa** respon en general als fets, cal tenir en compte que **rarament trobem models acadèmics purs**. Fins i tot en un país com França, que té en l'Académie Française una institució sòlidament establerta com a autoritat oficial, hi ha altres agents que també han exercit durant anys i encara exerceixen autoritat en matèria de planificació del corpus, de fixació de la varietat normativa: entre altres, els diccionaris Robert, Larousse i Littré i el manual *Le bon usage* de Maurice Grevisse.

Davant de casos com aquests, alguns autors proposen que es reservi el terme *normativa* per als preceptes establerts per l'acadèmia o la institució oficial, i que no s'apliqui als altres agents que també exerceixen autoritat en relació amb la fixació de la varietat normativa. En rigor, però, des del moment que aquests altres agents participen de fet en l'establiment de la varietat normativa no té gaire sentit aquesta exclusió. Sembla, en tot cas, que, si convé diferenciar, es podria parlar de **normativa oficial** (la que sorgeix de l'acadèmia o institució oficial) i **normativa de referència** (la que sorgeix dels altres agents).

Un estàndard sense normes?

Un dels signes de la plena maduresa de la penetració social de l'estàndard es detecta quan els usuaris d'aquesta varietat n'han interioritzat tant les normes i preceptes que arriben a pensar que aquestes normes i preceptes no les estableix ningú, o fins i tot que no existeixen.

2.4. Criteris i principis de selecció de les formes normatives

2.4.1. Criteri unitari i criteri composicional

En el treball de planificació del corpus es pot procedir a seleccionar les formes lingüístiques apropiades per al codi normatiu d'acord amb un criteri unitari o d'acord amb un criteri composicional. Quan se segueix el **criteri unitari** (o **convergent**) la codificació es realitza a partir d'una varietat prèvia existent, que és la que fa de base per a la formació de la llengua codificada. Es diu també, llavors, que l'estàndard que en resulta és un **estàndard unitari** (o **unitarista**) o **convergent**. També és possible seguir un **criteri composicional**, és a dir, construir la varietat codificada a partir de l'aportació més o menys igualitària de diferents varietats geogràfiques. Parlem, llavors, de **codificació –i d'estàndard– composicional**.

La composicionalitat pot tenir gradació: hi ha estàndards més composicionals que altres, i hi ha estàndards bàsicament unitaris que presenten un cert grau de composicionalitat. Un exemple d'estàndard composicional és el *nynorsk* noruec, que el filòleg Ivar Aesen va fixar cap a meitat del segle XIX a partir de l'estudi i comparació dels diferents dialectes territorials del país. Un altre exemple és l'*euskara batua*, la varietat normativa de l'eusquera, que l'acadèmia basca, l'Euskaltzaindia, va establir l'any 1968. Són també composicionals els estàndards de l'ibo –llengua de Nigèria– i del shona –llengua de Zimbabwe. També cal considerar composicional l'estàndard de l'hebreu modern, per bé que en aquest cas la composicionalitat no va ser el resultat d'aportacions de diversos dialectes territorials sinó del registre sagrat –els llibres bíblics i els escrits teològics– i de la llengua dels escriptors del renaixement cultural de finals del segle XIX.

Xavier Lamuela, autor del llibre *Estandardització i establiment de les llengües* (1994), és un dels teòrics catalans més rellevants en l'àmbit de la planificació lingüística.

Quan la codificació és unitària, se selecciona com a base una de les varietats existents. La varietat seleccionada és la varietat de partida, que no s'ha d'identificar amb el resultat final del procés de codificació, ja que no hi ha mai coincidència absoluta i, a més, una varietat (la de partida) i l'altra (l'estàndard) es distingeixen per les funcions que se'ls assigna i, per tant, pels recursos de què disposen. Per tant, el fet de seleccionar una varietat concreta de partida no és contradictori amb el fet que l'estàndard sigui supradialectal: és la funció, i no pas les característiques internes, el que fa que una modalitat lingüística sigui supradialectal.

La varietat seleccionada com a base pot ser un dialecte territorial (per exemple, el que té més pes demogràfic o el que té més prestigi), un dialecte social o sociolecte (per exemple, la varietat de les classes altes o dels nuclis il·lustrats) o un cronolecte (per exemple, la llengua antiga o, més específicament, la llengua d'una època passada que es valora positivament pel seu caràcter unitari o per la força de la seva literatura). Sovint conflueixen dos criteris alhora: per exemple, se selecciona com a base la varietat de les classes altes (criteri sociolectal) d'una determinada regió o ciutat (criteri territorial). I de vegades hi ha altres criteris complementaris: així, en la tradició europea ha estat habitual servir-se selectivament de la llengua dels escriptors clàssics –o dels bons escriptors en general– per fixar determinats punts del codi normatiu (en aquest cas el treball de codificació no recorre pròpiament a una varietat sinó més aviat a un registre: la llengua de la literatura). Podria considerar-se en part un cas d'incorporació de criteris complementaris el del *nynorsk* d'Ivar Aesen, ja que amb el recurs als dialectes de la ruralia pretenia recuperar com a model la llengua de l'antiga literatura, que s'hi emparentava.

En el cas d'estàndards que s'han format per un procés lent, sovint emmarcats normalment en la formació històrica dels estats i les nacions, la varietat que ha servit de base ha estat la del territori on hi havia el poder polític i econòmic (la varietat del sud-est del Midlands d'Anglaterra per a l'anglès, el dialecte de l'Illa de França per al francès, la varietat urbana de Copenhaguen per al danès). De tota manera, molts d'aquests estàndards –per exemple, l'anglès, l'alemany o el neerlandès– han acabat essent varietats parcialment composicionals, que s'han anat desenvolupant al llarg del temps, i que inclouen trets de diversos dialectes. En altres casos ha canviat en un determinat moment històric la direcció de la selecció. El baix alemany mitjà va constituir-se en una varietat escrita supraregional relativament ben definida. Però a partir del segle XVI va ser substituït per l'alt alemany com a llengua escrita comuna.

En el cas d'estàndards formats més recentment, normalment emmarcats en processos de normalització lingüística, sovint s'ha intentat evitar –mostrant així sensibilitat per la manera de parlar de tots els territoris– que el dialecte de base fos el de la zona on hi ha els nuclis de poder. Així, a l'inici de l'estandardització de l'islandès contemporani es va seleccionar la varietat dels pagesos perquè es considerava que parlaven una llengua més pura. En altres casos –sobretot quan el procés de recuperació de la llengua presenta serioses dificultats polítiques o socials– ha estat inevitable no decantar-se pel dialecte o dialectes del territori més poblat: l'estàndard de l'inuit (esquimal) de Groenlàndia està basat en els parlars centrals del groenlandès occidental, que representa el 90% de la població inuit del país. En els treballs realitzats fins ara per a la codificació ortogràfica del mirandès (amb un horitzó de parlants que no supera els 12.000), s'han tingut en compte sobretot dos dels tres dialectes, i ha quedat així parcialment exclòs el sendinès.

2.4.2. Uniformisme i polimorfisme

Pel que fa a la **flexibilitat o variabilitat formal**, és a dir, a la possibilitat d'admetre diverses alternatives amb el mateix valor, el treball de codificació pot seguir un criteri **uniformista** o **polimòrfic**. L'estàndard que en resulta és llavors uniforme o polimòrfic. Un **estàndard uniforme** només admet una opció per a cada variable. Un **estàndard polimòrfic** admet dues o més alternatives. En la pràctica, un estàndard completament uniforme és rar. El català és uniforme en alguns punts (per exemple, el pronom personal de primera persona del plural és *nosaltres*, i no pertanyen a l'estàndard variants com *noltros*, *naltros*, *natres*, *nosaltros*, *nosatres*, etc.) i polimòrfic en d'altres (per exemple, la primera persona del present d'indicatiu és *canto*, *cant* o *cante*). L'anglès és uniforme en alguns punts (per exemple, el pronom personal de segona persona del plural és *you*, i no pertany a l'estàndard la variant *yous*, pròpia d'alguns dialectes) i polimòrfic en d'altres (per exemple, admet, per al mateix mot –el corresponent al català *centre*– tant la variant *centre* com la variant *center*). Els

Ivar Aesen (1813-1896)

Coneixia el grec i el llatí i les principals llengües europees de cultura. Durant els anys 1842 i 1846 va reunir els materials sobre els diferents dialectes del país, i el 1848 va publicar *Det norske Folkesprogs Grammatik* ('Gramàtica de la llengua popular noruega') i, el 1850, *Ordbog over det norske Folkesprog* ('Diccionari de la llengua popular noruega').

estàndards tendeixen a ser més uniformes en ortografia i morfologia, i més polimòrfics en el lèxic i la sintaxi, tot i que això depèn molt de cada llengua concreta.

El polimorfisme pot ser autònom o integrat. Generalment, però, quan els especialistes en planificació del corpus parlen de **polimorfisme** sense precisar més, es refereixen al polimorfisme autònom. En un **estàndard polimòrfic autònom** les alternatives depenen dels territoris o les àrees geogràfiques (l'estàndard polimòrfic autònom també és anomenat **estàndard plural**). Utilitzant els exemples que acabem de donar, direm que l'estàndard català és polimòrfic autònom (o plural) en la primera persona del present d'indicatiu –ja que l'ús de *canto*, *cant* o *cante* depèn de l'àrea geogràfica–, i que l'anglès és polimòrfic autònom en relació amb el mot corresponent al català *centre* –ja que l'ús de *centre* o *center* depèn de l'àrea geogràfica: la primera variant és la pròpia de l'estàndard del Regne Unit i la segona és la pròpia de l'estàndard dels Estats Units. En el nivell de la fonètica la majoria d'estàndards són polimòrfics autònoms: hi ha més d'un model de pronúncia acceptat com a normatiu o estàndard, d'acord amb les principals àrees geogràfiques que conformen el domini de la llengua. Parlem llavors de les diverses realitzacions orals de l'estàndard. En relació amb els altres nivells lingüístics hi ha estàndards que en conjunt se solen caracteritzar com a polimòrfics autònoms (anglès, occità, portuguès) i estàndards que en conjunt se solen caracteritzar com a uniformes (alemany, italià, neerlandès, hebreu modern).

En un **estàndard polimòrfic integrat** les alternatives no depenen dels territoris o les àrees geogràfiques. L'estàndard català és polimòrfic integrat, per exemple, en relació amb el pronom relatiu en funció de complement indirecte: pertanyen igualment a l'estàndard el sintagma *El jutge a qui han dirigit la reclamació* i el sintagma *El jutge al qual han dirigit la reclamació*, i l'ús d'una o altra possibilitat no està condicionat territorialment.

El polimorfisme en el treball de codificació –i, per tant, en l'estàndard– es justifica per raons polítiques, històriques o socials. Això no obstant, cal tenir en compte que la **reducció de la variació** és un dels criteris que han de guiar qualsevol empresa de codificació lingüística i que, com assenyalen Milroy i Milroy (1991), la supressió de la variabilitat opcional forma part dels trets ideals que conformen el concepte de **llengua estàndard**. Un estàndard excessivament polimòrfic, doncs, deixaria de ser operatiu perquè no serviria per a les funcions per a les quals es creen els estàndards.

2.4.3. Principis de funcionalitat, coherència i autonomia estructural

El treball de planificació del corpus, a més de fixar un criteri unitari o composicional per a la selecció de les formes lingüístiques apropiades per al codi estàndard, i de triar entre un criteri uniforme o polimòrfic pel que fa a la flexibilitat d'aquestes formes, ha de seguir uns principis que assegurin que la va-

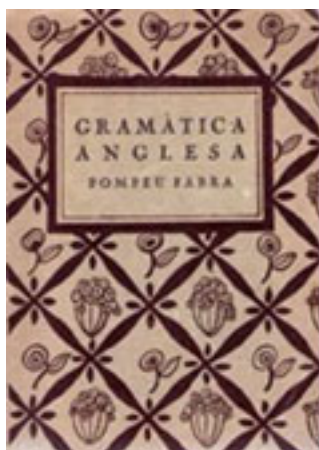
Observació

Quan l'estàndard és polimòrfic autònom (o plural) i aquest polimorfisme no ha estat establert per un únic centre codificador sinó que és resultat del policentrisme (en el sentit que hi ha diversos centres codificadors que determinen cada varietat estàndard de cada territori o àrea geogràfica), en la bibliografia internacional de vegades es parla de **llengües pluricèntriques**. Per evitar confusions conceptuals i terminològiques, cal tenir en compte que el polimorfisme pot ser monocèntric (un únic centre estableix diverses realitzacions territorials de l'estàndard) i policèntric. Parlem de **pluricentrisme** per referir-nos al polimorfisme policèntric.

rietat que s'estableix tingui la validesa que es deriva del seu caràcter de llengua estàndard. Els principis que han de guiar la selecció de les formes de la llengua codificada són el **principi de funcionalitat** (o **operativitat**), el **principi de coherència** i el **principi d'autonomia estructural**.

Parlem de **funcionalitat** per indicar que el codi establert ha de ser un instrument que els usuaris percebin com a operatiu, sistemàtic, clar i segur, apte per resoldre amb comoditat les situacions comunicatives ordinàries. La funcionalitat implica la màxima reducció possible de la variabilitat. Un codi normatiu que sigui percebut com a complex, fosc o vacil·lant difícilment arribarà a constituir-se en varietat estàndard d'una comunitat lingüística. Cal tenir en compte que, normalment, en l'inici dels processos de planificació lingüística els usuaris tenen poca seguretat en la pròpia competència lingüística. Un codi funcional ajuda a adquirir la confiança necessària. Però el concepte de **funcionalitat** inclou un altre aspecte, de naturalesa social, que és la identificació dels parlants amb el model. Un model no és funcional si els usuaris de tot el domini lingüístic no s'hi identifiquen, si no el senten pròxim i com a propi. El polimorfisme té llavors molt sovint aquesta justificació: fer que els parlants de les diverses àrees territorials d'un domini lingüístic sentin l'estàndard com a seu.

Parlem d'**autonomia estructural** per indicar que la selecció de formes i trets ha de permetre arribar a la constitució d'un codi autònom, no subordinat estructuralment a cap altre idioma. No té autonomia estructural una llengua si els usuaris han de recórrer a un sistema aliè com a punt de referència constant per saber com s'organitza la varietat estàndard del propi idioma. És un símptoma fort de subordinació, per exemple, que el lèxic estàndard d'un idioma no estigui recollit en un diccionari monolingüe i que, per tant, els parlants d'aquest idioma accedeixin al coneixement d'aquest lèxic per mitjà d'un diccionari bilingüe. O si, per explicar una qüestió gramatical, els manuals parteixen sistemàticament de les solucions d'un altre idioma pròxim geogràficament o tipològicament (sobretot si aquest idioma havia estat la llengua imposada abans de l'inici d'un procés de normalització).

Pompeu Fabra va publicar una gramàtica anglesa i una gramàtica francesa en català per evitar la interposició del castellà en l'aprenentatge de llengües estrangeres.

L'autonomia estructural, doncs, és contrària a la **interposició** i a la **interferència**. En l'àmbit de l'estatus d'una llengua la interposició es produeix quan les relacions entre una comunitat lingüística determinada i la resta de la humanitat s'estableixen per mitjà d'un altre idioma concret, que és, llavors, la llengua interposada. En l'àmbit del corpus, de la codificació, la interposició es produeix quan una comunitat lingüística accedeix a la descripció i al coneixement de l'estàndard de la pròpia llengua per mitjà d'un altre idioma (o de la referència sistemàtica a la descripció d'un altre idioma), que és, llavors, la llengua interposada. La interferència es produeix quan té lloc un canvi en un idioma per influència d'un altre idioma. En el treball de codificació cal evitar la interferència sistemàtica, perquè impossibilita l'autonomia estructural.

De tota manera, quan s'emprèn un procés de normativització d'una llengua socialment subordinada, sovint els parlants d'aquesta llengua han naturalitzat el coneixement de l'estàndard d'un altre idioma. Això vol dir que realitzar una planificació que rebutgi completament la interferència pot resultar poc operatiu, ja que pot provocar que els parlants percebin el nou codi formal com a forçat o artificial i, per tant, que no s'hi identifiquin. Assolir en la codificació d'un idioma el punt d'equilibri és una qüestió tècnicament difícil, que sovint depèn de les circumstàncies socials i polítiques. Històricament parlant, en alguns casos hi ha hagut greus conflictes entre planificadors per aquesta raó. Un cas extrem és el de l'estandardització del noruec modern: el filòleg Ivar Aasen rebutjava partir de la varietat de les classes altes urbanes perquè era una varietat altament interferida pel danès, i per això va proposar un model, el *nynorsk*, basat en els dialectes rurals. En canvi, Knud Knudsen defensava un model, el *bokmål*, basat precisament en el parlar de les classes altes urbanes perquè pensava que, malgrat el fort grau de danesització que presentava, era l'única manera d'aconseguir de manera natural i eficaç la implantació social de l'estàndard. Avui, al començament del segle XXI, el conflicte encara no s'ha resolt.

Parlem de **coherència** per indicar que la selecció de formes i trets ha de configurar un sistema harmònic. En el treball de planificació del corpus això implica tenir en compte les característiques i tendències estructurals de la llengua, la seva evolució històrica i la realitat dels dialectes territorials (els coneixements tècnics de lingüística descriptiva i de lingüística general són necessaris per al planificador). Externament implica tenir en compte les característiques del conjunt de llengües en el qual s'emmarca, des del punt de vista històric o tipològic, l'idioma que es codifica, a fi de fer-lo harmònic amb aquest conjunt i alhora preservar la pròpia autonomia i especificitat. Cal tenir en compte, en qualsevol cas, que tot i que és un principi de la planificació del corpus, la coherència és també fins a cert punt una qüestió de grau i de percepció, i que sovint aquesta coherència –o percepció de coherència– prové de la sensació de naturalitat que l'ús sistemàtic provoca. En els darrers anys han aparegut estudis que revelen no poques incoherències en els estàndards de les gran llengües europees, incoherències que de fet no en perjudiquen la funcionalitat.

Les llengües romàniques i la terminologia

Per a la formació de terminologia científica i tècnica, les llengües romàniques utilitzen sobretot formants cultes grecs i llatins. Calia tenir en compte aquest fet en el procés de la codificació contemporània del català. Si el codificador s'hagués decantat exclusivament per la sufíxació i la prefixació a partir de mots patrimonials, la terminologia catalana s'hauria mostrat poc coherent amb el sistema general romànic.

Per a l'èxit d'un estàndard són més rellevants els aspectes socials –és a dir, que s'arribi a utilitzar sistemàticament en els àmbits d'ús que li són propis– que no pas les característiques estructurals internes.

3. L'estandardització lingüística

3.1. Les dues vies de l'estandardització

L'estandardització de les llengües, és a dir, el procés mitjançant el qual s'institueix i consolida una varietat estàndard, segueix dues vies possibles. En primer lloc pot ser el **resultat d'un treball de planificació del corpus emmarcat en un moviment de normalització lingüística**. Per aquesta via, una llengua subordinada que no tenia varietat estàndard passa a dotar-se'n. El cas del català contemporani és un exemple d'estandardització per aquesta via. En els apartats anteriors l'enfocament que ha predominat quan s'ha parlat d'**estàndard i estandardització** ha estat aquest, el de les llengües que, gràcies a un treball de planificació emmarcat en un procés de normalització, arriben –o es pretén que arribin– a consolidar una varietat estàndard.

Però l'estandardització pot ser també el **resultat d'un procés evolutiu lent**, sovint poc visible, **emmarcat normalment en la formació històrica dels estats i les nacions** i, particularment, en la creació dels estats liberals moderns que sorgeixen de la Revolució Industrial. L'estàndard de les grans llengües nacionals europees –com ara el francès, l'anglès o l'espanyol– ha seguit aquesta segona via. Aquesta via d'estandardització per sedimentació històrica és també el resultat d'una construcció: és el resultat d'una selecció de formes i estructures operada a través del temps, de vegades al llarg de segles.

El fet que els estàndards formats seguint aquesta segona via s'hagin anat materialitzant lentament i hagin tingut una gran difusió històrica fa que els parlants dels idiomes corresponents tinguin tendència a percebre'ls com a realitats més o menys naturals: no en detecten el caràcter construït. Cal advertir, això no obstant, que l'estandardització –tant la que es gesta per una via com la que es gesta per l'altra– mai no és un fenomen "natural": sempre s'emmarca en processos de caràcter polític i cultural que han suposat tensions i han implicat solucions de compromís, acords difícils, decisions arbitràries i imposicions.

Una constant observada pels estudiosos és que en les estandarditzacions emmarcades en processos de normalització lingüística es detecten grups socials que se senten poc implicats en el moviment i que qualifiquen el nou estàndard que es difon d'**artificial**. Efectivament, qualsevol nou estàndard necessita un cert temps de desenvolupament perquè els usuaris el percebin com a "natural", com es perceben els estàndards –igualmente artificials– formats per sedimentació històrica.

El diari *Abc* i el català

En la dècada dels anys trenta, quan es consolidava la varietat estàndard del català, el diari monàrquic i anticatalanista *Abc* va impulsar una campanya encaminada a desprestigiar aquest nou estàndard, titllant-lo d'artificial. Es referien a Fabra com a "inventor de las múltiples y maravillosas evoluciones de la lengua catalana", i dels qui treballaven amb ell en deien "los filólogos a sueldo, inventores del nuevo catalán".

3.2. Concepte lingüístic i concepte sociolingüístic de llengua estàndard

Com hem vist, una de les característiques de la llengua estàndard és que constitueix una varietat explícitament sistematitzada i formalitzada, que és una característica que primàriament relacionem amb la llengua escrita (per això de vegades la llengua escrita s'identifica amb l'estàndard). A més, la llengua estàndard té altres característiques: és apresada per la totalitat dels membres de la comunitat lingüística, que l'accepten com a varietat neutra i representativa de la llengua; és la varietat dels registres formals més generals (sistema educatiu, administració pública, discurs polític, mitjans de comunicació de massa, etc.) i la pauta de referència per als altres registres; és supradialectal, és a dir, no es correspon amb cap dialecte (o no és percebuda que es correspongui amb cap dialecte), i permet la comunicació entre membres de la comunitat lingüística que parlen dialectes territorials allunyats l'un de l'altre; és una varietat que identifica els membres de la comunitat lingüística en relació amb els parlants d'altres idiomes i amb la comunitat internacional.

Ens podem acostar a l'estudi de la noció d'estàndard des del punt de vista estricte del corpus, de l'estructura formal de la llengua (inventari d'elements, sistema fonètic i gramatical, etc.), i també ho podem fer tenint en compte les seves funcions i la relació que hi tenen els parlants d'una comunitat lingüística. Si ens hi acostem des d'aquesta segona perspectiva –de caràcter sociolingüístic–, observarem el fet següent: tret de la primera característica, les altres són característiques que al llarg de la història no han aparegut pas sempre en totes les comunitats lingüístiques. Fixem-nos en la segona característica:

"la varietat estàndard és una varietat apresada i acceptada per tots els parlants com a neutra i com la varietat més representativa de la llengua".

En les societats de l'antic règim la majoria de membres de la comunitat lingüística no saben llegir ni escriure i, per tant, no han après la varietat que caldria considerar estàndard. Des del punt de vista sociolingüístic estricte, doncs, no es pot dir que aquestes comunitats posseeixin un estàndard, ja que la varietat destinada a això no aconsegueix una de les condicions necessàries: l'aprenentatge universal per part de la comunitat lingüística (i, en conseqüència, es fa molt problemàtic que aquesta comunitat percebi aquesta varietat com a neutra i com la més representativa de la llengua). Per exemple, l'any 1861, quan es va proclamar la unitat d'Itàlia, només el 0,8% dels habitants del regne coneixien l'italià, que era la varietat destinada a convertir-se en estàndard. La idea d'universalitzar per a tots els membres d'una comunitat l'ensenyament de llegir i escriure –i, per tant, en definitiva, d'ensenyar-los la llengua estàndard– és una idea que cristal·litza políticament amb la modernització industrial, és a dir, en un procés que no s'inicia a Europa fins a la segona meitat del segle XIX.

Vegeu també

Trobareu més informació sobre la llengua estàndard al subapartat "La codificació i la llengua estàndard" d'aquest mòdul.

Analfabetisme al segle XIX

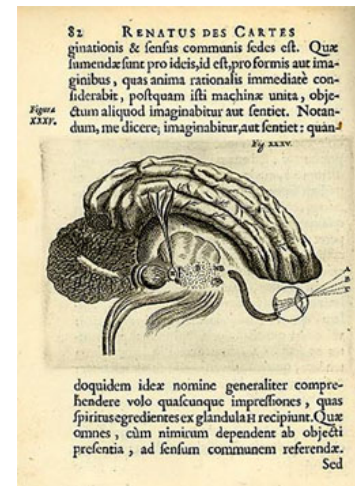
Al segle XIX els obrers feien llarguíssimes jornades laborals, i molt pocs podien anar a escola a aprendre a llegir i escriure.

Fixem-nos en la tercera característica: "l'estàndard és la varietat dels registres formals més generals (sistema educatiu, administració pública, discurs polític, mitjans de comunicació de massa, etc.) i la pauta de referència per als altres registres". Deixant de banda que l'aparició dels mitjans de comunicació de massa és un fenomen recent, durant molts segles a Europa els registres formals van ser ocupats totalment o parcialment pel llatí. De fet, el llatí no desapareix del tot com a llengua d'ús de les universitats, la ciència i el món judicial fins als segles XVIII-XIX, en bona part com a conseqüència de la voluntat dels governs d'universalitzar l'educació (ensenyar a tothom a llegir i a escriure) i d'estendre a tots els àmbits d'ús formals en el si de l'estat la llengua que identifica aquest estat i per a la qual, per tant, cal tenir un estàndard disponible.

Podríem fer reflexions anàlogues per a les característiques quarta i cinquena. Tot això ha conduït lingüistes i sociolingüistes a demanar-se si, en propietat, es pot usar l'expressió *llengua estàndard* quan parlem dels idiomes de les societats anteriors a la Revolució Industrial i a la formació dels estats liberals moderns (anteriors, doncs, als segles XVIII-XIX). D'una banda, podríem pensar que sí. La *koiné* grega de l'època hel·lenística, el català de la Cancelleria reial a l'edat mitjana, el baix alemany mitjà fins al segle XVI i tantes altres expressions lingüístiques al llarg de la història han estat modalitats de la llengua sistematitzades i formalitzades, que els escriptors i escriptores aprenien i reproduïen d'acord amb unes normes fixades. Per tant, en aquest sentit (satisfan la primera característica), podem referir-nos a aquestes modalitats lingüístiques (i hi ha estudiosos que ho fan així) com a llengües estandarditzades. Podem dir, per exemple, que la *koiné* va ser la varietat estàndard del grec a l'època hel·lenística, o que la llengua de la Cancelleria reial va ser la varietat estàndard del català a l'edat mitjana.

D'una altra banda, podríem pensar que no. En les societats de l'antic règim, per la seva estructura sociopolítica, la distribució social dels idiomes i de les varietats lingüístiques és, com acabem de mostrar molt breument, diferent de la distribució social dels idiomes i de les varietats en les societats modernes. Com hem dit, els súbdits, per exemple, no estan obligats a aprendre una modalitat lingüística per usar-la en els àmbits d'ús formals, entre altres coses perquè la majoria de súbdits no tenen necessitat ni possibilitat d'accedir a aquests àmbits d'ús. També hem vist que no hi ha de manera clara una varietat lingüística que faci de referent, amb la qual s'identifiquin tots els parlants d'un idioma i que reforci la seva consciència unitària. Per tant, tenint en compte aquests fets d'ordre sociolingüístic, no podem dir que les modalitats lingüístiques a què ens hem referit al paràgraf anterior fossin pròpiament varietats estàndard. Podem dir que van ser varietats codificades, però no varietats estàndard.

El filòsof francès René Descartes (1595-1660) va escriure la major part de la seva obra en llatí.

Convé distingir, doncs, entre el **concepte lingüístic d'estàndard** –que és el que condueix a dir que es pot usar l'expressió *llengua estàndard* quan parlem dels idiomes de les societats anteriors a la Revolució Industrial– i el **concepte sociolingüístic d'estàndard** –que és el que condueix a dir que no, i que aquestes paraules de Xavier Lamuela expressen amb precisió:

"L'estandardització no és altra cosa que l'adequació de les llengües als requeriments propis de les societats modernitzades. L'escolarització obligatòria, les institucions polítiques que impliquen –o volen implicar– tota la població i un sistema d'ocupació complex i, almenys potencialment, obert demanen la disponibilitat d'una forma de llengua [l'estàndard] acceptada generalment i adequada per a tots els usos existents en aquesta mena de societat".

Xavier Lamuela (1994)

El concepte sociolingüístic d'estàndard és el que té avui més vigència en els treballs de política lingüística i planificació lingüística, i és el concepte en el qual ens centrem en els continguts que segueixen, però cal tenir en compte que els lingüistes i sociolingüistes també recorren al concepte lingüístic d'estàndard quan és pertinent en funció del tema que tracten o de l'enfocament que hi donen.

La distinció entre el concepte lingüístic i el concepte sociolingüístic d'estàndard és paral·lela a la distinció entre el concepte de **varietat codificada** (o **normativa**) i el concepte de **varietat estàndard**, però no és equivalent. Distingim entre varietat codificada (o normativa) i varietat estàndard per separar el sistema formalitzat i explícit que ha estat el resultat d'un treball de planificació d'aquest mateix sistema quan ha assolit les funcions que li són pròpies, per a les quals ha estat pensat. En canvi, la distinció entre **estàndard lingüístic** i **estàndard sociolingüístic** és de tipus històric. Podem dir de l'estàndard lingüístic que és un sistema formalitzat i explícit, però no podem dir que estigui pensat –que signifiqui un "primer pas"– per a les funcions pròpies de l'estàndard sociolingüístic perquè aquestes funcions encara no existien, o no existien plenament.

3.3. El procés d'estandardització

Encara que, com hem assenyalat, l'estandardització lingüística, en el sentit plenament sociolingüístic, es produeix a partir de la Revolució Industrial i de la formació dels estats liberals moderns, de fet també trobem elements estandarditzadors des de molt abans. Tenint en compte aquests elements anteriors, podem considerar que el procés general d'estandardització lingüística –ens referim sobretot al que hem anomenat *estandardització per sedimentació històrica*– s'inicia a l'alba de la història, i té esquemàticament tres grans etapes, provocada cada una de les quals per un o més esdeveniments singulars. La darrera de les tres és la que comença amb la modernització industrial, i la que constitueix l'etapa de l'estandardització sociolingüística pròpiament dita.

El primer esdeveniment històric –i el més rellevant– que possibilita l'aparició del que després acabarà convertint-se en la llengua estàndard és la **invenció de l'escriptura**. La majoria dels estudiosos estan d'acord que sense escriptura no hauria pogut emergir cap varietat lingüística amb les característiques amb què definim l'estàndard. L'escriptura alfabètica fa formalment explícites les unitats del llenguatge. Sense escriptura és molt difícil parlar de la llengua i descriure-la i, per tant, objectivar-la per satisfer la primera de les característiques de l'estàndard: ser una varietat explícitament sistematitzada i formalitzada que es

Durant molts segles el contacte de la gent amb la varietat codificada de l'idioma va ser molt escàs.

Vegeu també

Trobareu més informació sobre la varietat codificada (o normativa) i la varietat estàndard al subapartat "Llengua estàndard i llengua codificada (o normativa)" d'aquest mòdul.

pot ensenyar per mitjà d'instruments concrets. L'escriptura, a més, redueix la variabilitat i homogeneïtza: un mateix signe representa sons que en la llengua oral poden tenir realitzacions molt variables (en les escriptures no alfabètiques un mateix signe pot representar paraules diferents).

Esriptura ibèrica

L'escriptura, d'altra banda, genera **textos**. I els textos escrits –en la mesura que requereixen un suport material– esdevenen una realitat externa al parlant i atorguen al llenguatge una dimensió de realitat perdurable i d'instància amb valor referencial. Encara que el llenguatge escrit és una representació del llenguatge oral, en les societats que han desenvolupat sistemes d'escriptura es produeix ben aviat un capgirament conceptual d'abast psicosocial general. No es percep l'oralitat com a realitat primària i l'escriptura com a derivada i, per tant, les unitats de la llengua escrita com a representació de les unitats de la llengua oral, sinó més aviat al contrari: les unitats de la llengua escrita són percebudes com a realitats substancials, autònomes i objectives, i les de la llengua oral són vistes com a realitzacions o "escenificacions" contingents, aproximatives i efímeres de les unitats de la llengua escrita. Aquesta condició de realitat externa i perdurable confereix a l'escriptura la potencialitat d'actuar com a marc de referència per a les varietats orals.

L'escriptura fa néixer consciència d'unitat lingüística entre tots els qui s'adscriuen al mateix codi, encara que la seva manera de parlar pugui ser molt diversa, i fa néixer consciència d'alteritat o diferència entre aquells que no comparteixen el codi, encara que la seva manera de parlar pugui ser relativament pròxima i mútuament intel·ligible.

Finalment, l'escriptura permet, almenys teòricament, la **comunicació** entre tots els membres d'una comunitat lingüística, en la mesura que els missatges escrits posen en contacte els parlants a través de l'espai i del temps (en el cas del temps amb limitacions, ja que la comunicació només pot ser monodireccional, del passat cap al present i del present cap al futur). A més, el fet que l'escriptura hagi de permetre la comunicació entre un emissor i un destinatari que no són al mateix lloc al mateix temps obliga, per assegurar l'eficàcia del missatge, a la sistematització i la precisió, que són, com hem vist, característiques de l'estàndard. (En un acte comunicatiu entre persones que són al mateix lloc al mateix temps les inconcrecions o deficiències del missatge poden detectar-se i corregir-se immediatament i, a més, es compta amb l'ajut del context situacional i del llenguatge no verbal per assegurar l'eficàcia del missatge.)

La primera etapa del procés d'estandardització lingüística, que neix amb l'aparició de l'escriptura, acaba amb el Renaixement. La segona etapa comença amb la invenció de la impremta i amb la formació dels estats moderns als segles XV i XVI (que no són encara els estats liberals moderns o els estats nació, que sorgiran al segle XVIII). La impremta representa un pas endavant fonamental en dos sentits. En primer lloc, accelera de manera dràstica la reducció de la variabilitat formal de l'escriptura i impulsa la sistematització. La possibilitat de la intervenció individual en la configuració dels signes lingüístics bàsics de l'escriptura –de les lletres– desapareix. En segon lloc, permet la difusió massiva de l'escriptura i, per tant, fa arribar el llenguatge escrit –un llenguatge formalitzat i ordenat– a capes de població cada vegada més extenses.

La formació de l'estat modern als segles XV i XVI, a causa de les doctrines polítiques del Renaixement i de la crisi del feudalisme, suposa un retorn a l'absolutisme com a mitjà per transformar l'organització dels afers públics. Els estats moderns busquen el reconeixement formal dels altres estats, es doten d'una estructura política centralitzada i definida i creen un aparell d'estat que persegueix l'eficàcia. Des del punt de vista de la història de l'estandardització de les llengües, la formació de l'estat modern és important perquè s'hi fa un primer pas per identificar una varietat lingüística com la pròpia dels afers d'estat, en detriment bàsicament del llatí. És en aquest moment que sorgeixen les primeres gramàtiques de les llengües vulgars, que tenen entre altres objectius elevar-les a la categoria de la llengua sàvia. La **impremta** i la **formació dels estats moderns** són factors estandarditzadors, doncs, tant en la vessant més pròpiament lingüística –reducció de la variabilitat, sistematització, explicitació formal– com en la sociolingüística –difusió àmplia de la llengua escrita, promoció d'una varietat com a llengua dels afers políticament rellevants, adhesió a una varietat que singularitza l'estat.

La tercera etapa del procés d'estandardització s'inicia, com hem dit, als segles XVIII-XIX amb la modernització que resulta de la Revolució Industrial i amb la creació de l'estat liberal o estat nacional. És l'etapa en la qual es desenvolupa l'escenari que propicia la consolidació del que hem definit com a estàndard des del punt de vista sociolingüístic. En rigor, el que s'inicia en aquesta etapa

Durant molts segles escriure cartes va ser l'única manera de comunicar-se amb gent que vivia lluny.

Johannes Gutenberg va inventar la impremta cap a la meitat del segle XV.

és un fenomen social de molt més abast, l'estandardització social, a la qual ens referim més avall, i del qual l'estandardització lingüística no és sinó una manifestació.

Les raons per les quals la creació de l'estat liberal fa aparèixer les condicions perquè es consolidi la varietat estàndard són les següents. L'estat liberal modern –o estat nacional– es funda en el pressupòsit de la igualtat dels individus que el componen, que ja no són súbdits, sinó que adquireixen la condició de ciutadans. Per garantir la igualtat l'estat dota els ciutadans d'uns drets i deures –com ara el dret d'accés a l'educació– i selecciona una varietat lingüística que vol ser neutra –un estàndard– com a instrument per fer arribar a tothom la instrucció considerada necessària per al desenvolupament d'aquests drets i deures. El coneixement i ús d'aquesta llengua estàndard esdevé condició prèvia per a la participació en el sistema de relacions igualitàries en el si de la comunitat nacional, i aquest estàndard es converteix en instrument invisible però eficaç –percebut com a "natural"– de cohesió comunicativa, d'homogeneïtzació social, de delimitació d'un espai mental de referències i de regulació de l'accés als béns que es deriven de la condició de ciutadà. Sense el coneixement i ús de l'estàndard nacional ningú no pertany de ple dret a l'estat. Per això es diu que en l'estat liberal modern l'estàndard adquireix una missió discriminatòria.

Des d'unes certes coordenades aquesta llengua estàndard actua dins la societat de l'estat nacional com a dispositiu comunicatiu merament funcional –per això, des d'aquesta perspectiva, importa que hi predominin els aspectes pragmàtics, d'eficiència– i, per tant, es presenta com a dispositiu neutre desproveït de connotacions identitàries i de valors simbòlics. Però, des d'unes altres coordenades, la seva acció en la delimitació prèvia de l'espai nacional de relacions comunicatives i la seva condició d'artefacte concret que determina i formalitza aquestes relacions –oposat a d'altres dispositius lingüístics igualment artificials– la converteixen en element altament operatiu com a impulsor del sentiment de pertinença a una comunitat. Com a element, per tant, proveït de valor identitari. Per això diem que l'estàndard identifica els membres d'una comunitat lingüística en relació amb els parlants d'altres comunitats lingüístiques i amb la comunitat internacional.

La declaració d'independència dels Estats Units (1776) i la Revolució Francesa (1789) es consideren dues fites cabdals en el procés de creació del nacionalisme contemporani.

Anglès estàndard

Als Estats Units, després de la independència, Noah Webster (1748-1843) va promoure un anglès estàndard clarament diferenciat de l'estàndard britànic, que servís per identificar la nova nació.

Com s'ha dit, una de les característiques de l'estàndard és que és una varietat percebuda com a neutra. La neutralitat de l'estàndard, però, no és un tret intrínsec de la varietat que s'estableix com a tal, sinó que resulta de la percepció que en tenen els usuaris. I l'estat nacional modern posseeix les eines per aconseguir difondre aquesta percepció. És una percepció que se socialitza i s'imposa a través de la maquinària cultural estatal: sistema educatiu, aparell administratiu, mitjans de comunicació, control de l'opinió pública, ordenament jurídic, etc. I que finalment fa que l'estàndard sigui percebut com la modalitat més "natural", com el resultat del desenvolupament espontani d'unes relacions culturals i polítiques "normals".

La creació de l'estat nacional modern està estretament lligada a la Revolució Industrial i la construcció d'un sistema econòmic basat en el concepte de **mercat nacional**. La industrialització tipifica –estandarditza– els productes i béns de consum d'acord amb el criteri d'eficàcia –augmentar beneficis i reduir costos–, i per a això necessita compradors amb necessitats i hàbits de consum homogenis i previsibles. El mercat nacional és l'espai per excel·lència per implantar aquesta homogeneïtzació, que, d'altra banda, té la justificació intel·lectual de correspondre's en el pla polític amb les conseqüències de la igualtat social. L'homogeneïtat lingüística –el fet de compartir una llengua estàndard– afavoreix la consolidació del mercat nacional de tres maneres. En primer lloc, facilita de manera pràctica les transaccions comercials en tot l'àmbit de l'estat. En segon lloc, delimita l'espai del mercat nacional. I, en tercer lloc, promou una manera unitària de designar i tipificar la realitat que afavoreix la predisposició al consum dels mateixos productes, béns i serveis.

La societat industrial –i encara més el que després serà anomenat *societat postindustrial*, *societat de serveis* i *societat de la informació*– fa augmentar el volum de les interaccions lingüístiques de caràcter professional entre els membres de la comunitat, i genera una gran quantitat de llocs de treball que, en darrera instància, consisteixen en la producció de missatges lingüístics (o, si es vol, genera una gran quantitat de feines el resultat de les quals es canalitza i materialitza per mitjà d'una actuació lingüística); no solament mestres i periodistes, sinó també publicitaris, agents comercials, assessors, analistes, mediadors, advocats, formadors, mecanògrafs, telefonistes, guies turístics, administratius, caps de gabinet, tècnics de mena diversa, etc. Aquest immens volum diari d'interaccions lingüístiques de caràcter professional –entre persones que d'altra banda sovint no tenen cap altra relació que la de treball– exigeix un instrument comunicatiu simple, sistemàtic, clar i segur: un **estàndard**.

El fet que l'escenari que propicia la consolidació del que hem definit com a estàndard des del punt de vista sociolingüístic sigui el que segueix a l'esclat de la Revolució Industrial i a la creació de l'estat liberal significa que l'estat nacional modern és l'àmbit per excel·lència de l'estandardització lingüística. I això explica que avui la majoria d'estats nacionals –sobretot del món occidental– tinguin una llengua amb una varietat estàndard ben establerta. I també explica per què qualsevol altra mena de relació és problemàtica: la majoria de

Una classe de mandarí estàndard

llengües del món no tenen varietat estàndard, i les que disposen de varietat estàndard però no compten com a llengües nacionals d'un estat –moltes de les que han estat objecte d'un treball de planificació del corpus durant els segles XIX i XX: el català, l'occità, l'eusquera, l'amazic, el friülà, l'aragonès, l'inuit, el bretó, etc.– tenen serioses dificultats per assegurar la continuïtat d'aquesta varietat com a veritable varietat estàndard.

3.4. El paper de la modalitat estàndard en la comunitat lingüística

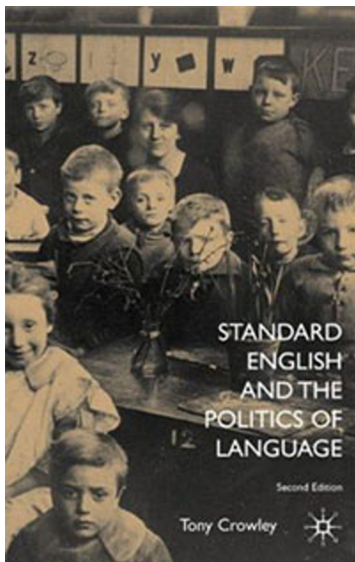
Fins aquí hem examinat la llengua estàndard i els processos d'estandardització centrant-nos en les característiques d'aquesta llengua i d'aquests processos i, encara que també ens hem anat referint al paper que fa la modalitat estàndard en la comunitat lingüística i en els membres d'aquesta comunitat, convé dedicar aquest subapartat final a sistematitzar breument quin és aquest paper.

1) L'existència d'un estàndard facilita al màxim la comunicació entre els parlants de la mateixa llengua de procedència diversa, no sols territorial, sinó també social: és previsible i simple. Aquesta facilitat proporciona **seguretat** al parlant a l'hora de comunicar-se fora de l'entorn immediat. En les societats preindustrials, que tenen poca mobilitat social, les persones saben com adreçar-se als familiars i veïns, que molt sovint són també aquells amb qui comparteixen la feina, però no saben quines normes de comportament lingüístic han de seguir així que abandonen el seu nucli social.

2) L'estàndard –sobretot l'estàndard escrit– fa augmentar la **consciència d'unitat lingüística**, precisament perquè és la modalitat mitjançant la qual es relacionen persones que parlen varietats que poden ser molt diverses i que, per tant, queden invisibilitzades. Un ciutadà de Chicago pot enviar per motius professionals una carta a un ciutadà d'Edimburg i a un de Singapur, i tots tres es veuran entre ells a través de la llengua de la carta, que els donarà molt pocs indicis que l'anglès que parlen tots tres a casa presenta diferències molt notables.

Reflexió acadèmica sobre política, societat i llengua estàndard

Els estudis sobre la relació entre política, societat i varietat estàndard s'han intensificat en els darrers 25 anys. Entre els títols rellevants hi ha *Eloquence and Power. The Rise of Language Standards and Standard Languages* (1987), de John E. Joseph; *Authority in Language. Investigating Language Prescription and Standardisation* (1987), de James i Lesley Milroy; *Standard English and the Politics of Language* (1989), de Tony Crowley, i *Estandardització i establiment de les llengües* (1994), de Xavier Lamuela.

3) L'existència d'un estàndard genera **adhesió a la llengua** i fa agafar **confiança en les possibilitats comunicatives del propi idioma**, perquè protegeix el parlant de la pèrdua dels referents lingüístics que el guien. Avui, en el món occidental, una llengua d'ús exclusivament oral i que no té varietat estàndard evoluciona i es fragmenta més ràpidament que la llengua d'una comunitat que funciona amb la referència de l'estàndard (Lamuela, 1994).

4) L'existència d'un estàndard permet la **integració de la persona en el sistema productiu** de la societat i li possibilita l'ascens social. És el que Lamuela (1994) anomena la **funció discriminant de l'estàndard**, que és percebut llavors com la varietat més útil entre totes les varietats de la llengua. Com a contrapartida, la persona que no domina la varietat de referència té moltes possibilitats de quedar socialment marginada o exclosa del sistema productiu.

5) L'existència d'un estàndard proporciona l'accés a un sistema cultural i mental de referències (que aquest mateix estàndard delimita i tipifica) que funcionen com a espai normalitzat –percebut com a natural– des del qual es jutja el món i s'hi interactua. Aquest sistema engendra **cohesió i solidaritat** entre els qui comparteixen l'espai, i provoca percepció d'alteritat en relació amb els qui no el comparteixen.

6) Tot i que en aquest punt no hi ha unanimitat d'opinió entre els especialistes, l'existència d'un estàndard impulsa l'**elaboració cultural** (o una determinada línia d'elaboració cultural). D'acord amb un punt de vista estès entre els estudiosos, el sistema fixat d'instruccions clares i simples en què es converteix al capdavant un estàndard estalvia energia comunicativa i permet invertir-la en el desenvolupament de la complexitat sintàctica i d'altres potencialitats de la llengua, que afavoreixen l'expressió del pensament abstracte. Els autors contraris a aquest punt de vista sostenen, d'una banda, que no pot dir-se que els parlants de llengües que no han desenvolupat una varietat estàndard tinguin

Vegeu també

Trobareu més informació sobre la integració de la persona en el sistema productiu al subapartat "Concepte lingüístic i concepte sociolingüístic de llengua estàndard" d'aquest mòdul.

menys capacitat per a la reflexió i l'abstracció. I, de l'altra, que és contradictori pensar que una llengua homogènia i simplificada pugui promoure el pensament complex.

7) Des del punt de vista de la consciència col·lectiva, l'estàndard esdevé el **símbol de la comunitat** –del que John E. Joseph (1987) denomina la *unitat de lleialtat*– i, en definitiva, com diu aquest mateix autor, la nació. Els estats industrials moderns construeixen un estàndard que esdevé la llengua nacional i que adquireix funció nacionalitzadora. Com a símbol, l'estàndard pot arribar a ser percebut com una realitat intangible i inabastable, que els membres de la comunitat mai no dominen completament. Aquesta percepció sembla que es contradiu amb la idea de la previsibilitat i simplicitat de l'estàndard, però de fet no hi ha contradicció perquè són fenòmens d'ordre diferent: l'estàndard com a sistema previsible, formalitzat i explícit funciona en l'ordre de les interaccions socials ordinàries, i l'estàndard com a símbol inabastable i intangible funciona en l'ordre de les representacions ideològiques abstractes.

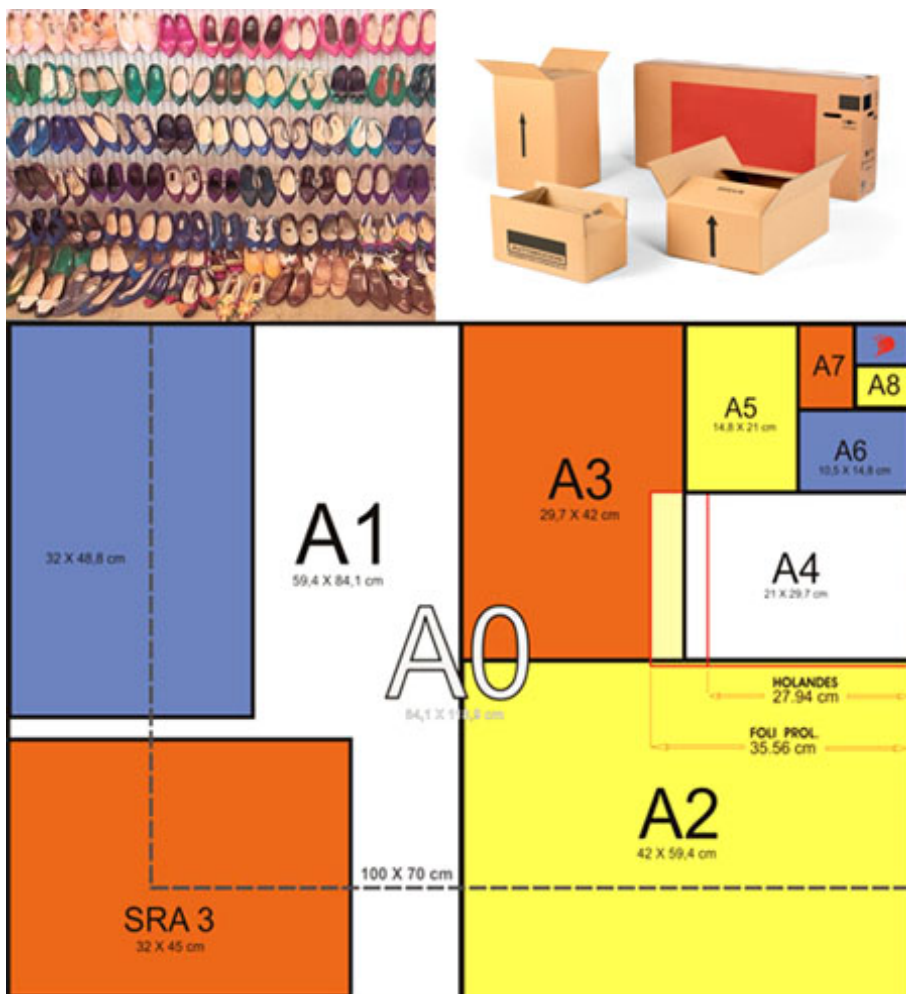
8) Finalment, l'existència d'un estàndard té un **efecte homogeneïtzador** en relació amb les altres varietats idiomàtiques. Encara que, en l'ordre teòric, un membre d'una comunitat lingüística utilitza el seu dialecte geogràfic i social per relacionar-se amb el seu entorn immediat i recorre a la varietat estàndard en uns contextos d'ús concrets, el fet és que s'ha demostrat –sobretot a mesura que els parlants tenen accés a l'educació superior– que hi ha tendència –molt desigual de tota manera en funció de les circumstàncies de cada comunitat– a interioritzar l'estàndard com a model idiomàtic del parlar ordinari. És el que s'anomena *efecte anivellador de l'estàndard*. De fet, hi ha un altre factor d'ordre psicològic que també empara l'homogeneïtzació: es tendeix a tenir una imatge de l'estàndard com a totalitat organitzada i coherent, externa al parlant, que habita en els diccionaris i gramàtiques, i en funció de la qual es pot jutjar la "correcció" de la pròpia manera de parlar (i de la dels altres). La modalitat estàndard s'identifica amb la llengua, en comptes de ser considerada una varietat de la llengua.

Aquesta homogeneïtzació lingüística –que alguns autors sostenen que és també cultural i mental– és també conseqüència (potser en part inevitable) de la mateixa naturalesa del fenomen estandarditzador. Com hem assenyalat abans, l'estandardització lingüística és de fet una manifestació del procés més general d'estandardització que ha viscut i viu la societat industrial moderna. En els darrers segles la tendència a l'estandardització –a operar d'acord amb models o patrons definits explícitament i imposats universalment– ha constituït un element identificador de l'evolució social: s'ha estandarditzat la manera de treballar amb les magnituds –la longitud, el pes, la superfície, el volum, la velocitat, etc., es mesuren avui per mitjà d'unitats estàndard–; s'han estandarditzat –es fabriquen d'acord amb unes mides definides– la roba i el calçat, el paper, les rentadores, la rosca de les bombetes, els cargols; s'han estandarditzat els impresos, processos i protocols amb els quals ens relacionem amb

Vegeu també

Trobareu més informació sobre l'estandardització lingüística al subapartat "Concepte lingüístic i concepte sociolingüístic de llengua estàndard" d'aquest mòdul.

l'administració, amb les institucions i amb les empreses; s'han estandarditzat la durada de la jornada laboral, els sistemes d'ensenyament, els productes industrials, el disseny dels habitatges, etc.

Productes estandarditzats i mides estàndard

L'estandardització equival a simplificació i homogeneïtzació, i això té avantatges: fa que els processos siguin més eficaços i facilita l'intercanvi de productes, serveis i intangibles. Però també té inconvenients: redueix la diversitat, anul·la –o fa minvar molt– la possibilitat d'adequar productes i processos a les necessitats o preferències individuals o de grups petits, i margina o deixa fora de la societat els col·lectius que, per la raó que sigui, no participen en el procés. El debat al voltant dels avantatges i inconvenients de l'estandardització social –i de quin és el camí que hauria de seguir una societat justa– és avui d'una gran rellevància, però va molt més enllà dels límits d'aquesta assignatura.

L'estandardització lingüística, com a manifestació que és del procés més general d'estandardització, també equival a simplificació i homogeneïtzació. I això també té avantatges, com ja hem anat veient al llarg del mòdul i de manera sintètica en aquest apartat: facilita al màxim la comunicació i proporciona seguretat, fa augmentar la consciència d'unitat lingüística, genera adhesió a la llengua i fa agafar confiança en les possibilitats comunicatives del propi idioma, permet la integració de la persona en el sistema productiu i possibilita

l'ascens social, engendra cohesió i solidaritat, afavoreix i simbolitza la comunitat. Però també té inconvenients: redueix la diversitat lingüística i cultural i la riquesa expressiva, anul·la –o fa minvar molt– la possibilitat d'adequar la llengua a les necessitats o preferències comunicatives individuals o de grups petits, i margina o deixa fora de la societat els col·lectius que, per la raó que sigui, no comparteixen la ideologia de l'estàndard ni accepten les condicions socioculturals que l'han fet néixer i el justifiquen.

Aquests inconvenients, però, no deslegitimen ara per ara les accions de planificació del corpus que emprenen les comunitats implicades en processos de normalització lingüística per fer emergir un estàndard. Avui, en una societat estructurada comunicativament al voltant dels estàndards –com és la societat occidental–, una comunitat lingüística sense aquesta varietat està condemnada com a tal a la residualització. El debat al voltant dels avantatges i inconvenients de l'estandardització lingüística –i de quina seria la política lingüística més justa al món en relació amb aquest punt– és un debat per fer, que no es pot desvincular del debat general al voltant de l'estandardització social. Però, sigui com sigui, és un debat que hauria d'afectar tots els idiomes: no pot servir per barrar el pas a l'estandardització d'unes llengües mentre deixa intacta la posició hegemònica dels estàndards ja establerts.

Resum

En aquest mòdul, que ha tingut com a objectiu fer una descripció del sentit i funcions de la llengua normativa en les societats contemporànies i del marc general en el qual se situa el concepte de *normativa lingüística*, hem establert un panorama sobre planificació, codificació i estandardització de les llengües que podem sintetitzar de la manera següent.

La política lingüística i la planificació lingüística s'ocupen dels problemes derivats, d'una banda, de la tensió entre diversitat lingüística i necessitat mundial d'intercomprensió i, de l'altra, dels problemes derivats de la manca de correspondència entre comunitats lingüístiques i estats. Quan dues llengües conviuen en un escenari social parlem de situació de *llengües en contacte*. Si la situació de llengües en contacte és estable –es fa servir una llengua per a unes funcions i una altra llengua per a altres funcions–, parlem de *diglòssia*. Quan la situació no és estable, parlem de *llengües en conflicte*. Una situació de llengües en conflicte és una situació dinàmica, de canvi. El canvi té dues orientacions possibles: la subordinació o la normalització.

La lingüística és la ciència del llenguatge, mentre que la lingüística aplicada té com a finalitat transferir els coneixements de la teoria lingüística a activitats pràctiques. La lingüística estudia l'estructura (o corpus) de les llengües i la sociolingüística estudia l'ús (o estatus) de les llengües. La política lingüística i la planificació lingüística són branques aplicades de la lingüística.

La política lingüística és l'acció de govern en matèria de llengua, i afecta temes i problemes com l'establiment d'idiomes oficials, la validesa jurídica dels documents redactats en una o altra llengua o la planificació de les llengües vehiculars en el sistema escolar. La planificació lingüística és el conjunt tècnicament organitzat d'actuacions encaminades a modificar l'ús o l'estructura de les llengües, conduents a posar en pràctica uns objectius concrets de política lingüística. Dividim la planificació lingüística en planificació del corpus (conjunt d'intervencions sobre l'estructura de la llengua) i planificació de l'estatus (conjunt d'intervencions relatives a l'ús i funcions de les llengües).

En una situació de llengües en conflicte, la política lingüística té com a objectiu imposar la llengua sobrevinguda (política de substitució o subordinació lingüística) o afavorir la recuperació social de l'idioma subordinat o minoritzat (política de normalització lingüística). Per realitzar la política de normalització d'un idioma cal que aquest idioma sigui apte per a les funcions que implica la normalització. Aquest és l'objectiu general de la planificació del corpus: fer que una llengua o varietat sigui apta per a una determinada funció. La varietat

més rellevant en aquesta situació és la varietat estàndard i, per tant, el primer objectiu de la planificació del corpus en contextos de normalització lingüística és l'establiment de la varietat estàndard.

Les fases de la planificació del corpus són les següents: selecció, codificació, difusió i elaboració. La selecció consisteix en la tria de la varietat que farà de base per a la formació de la llengua codificada. La codificació consisteix en la fixació sistematitzada i explícitament formalitzada de la varietat destinada a convertir-se en estàndard. El repte més immediat de la codificació és la fixació ortogràfica. La difusió consisteix en la propagació de la llengua codificada i en la seva acceptació social. L'elaboració consisteix en l'ampliació dels recursos expressius i estilístics a mesura que la nova varietat codificada conquereix àmbits d'ús i s'hi adapta.

El treball que condueix a l'establiment de la varietat estàndard rep el nom de *codificació* o *normativització*. La varietat estàndard d'una llengua és la varietat pròpia dels àmbits d'ús formals, percebuda pels parlants d'una comunitat lingüística com a varietat neutra i com a pauta de referència per a totes les altres varietats i registres. D'acord amb alguns autors, cal distingir entre varietat estàndard i varietat codificada (o normativa): la llengua codificada és el codi fixat en el treball de codificació; en canvi, la llengua estàndard és aquest mateix codi després d'haver assolit les funcions socials per a les quals ha estat pensat.

La planificació del corpus presenta dos models pel que fa a la selecció de l'agent principal del treball de codificació: model acadèmic i model de lliure empresa. En el marc del model acadèmic es distingeix entre monocentrisme (un únic centre codificador) i policentrisme (més d'un). Quant a la selecció de les formes lingüístiques apropiades per al codi normatiu, es pot operar amb un criteri unitari (a partir d'una varietat prèvia) o composicional (a partir de l'aportació de diferents varietats). Pel que fa a la variabilitat formal, la codificació pot seguir un criteri uniformista (una opció per a cada variable) o polimòrfic. El treball de planificació del corpus ha de seguir també els principis de funcionalitat, coherència i autonomia estructural.

L'estandardització de les llengües segueix dues vies possibles. Pot ser el resultat d'un treball de planificació del corpus emmarcat en un moviment de normalització lingüística. I pot ser també el resultat d'un procés evolutiu lent, sovint poc visible, emmarcat normalment en la formació històrica dels estats i les nacions i, particularment, en la creació dels estats liberals moderns que sorgeixen de la Revolució Industrial. La relació entre estàndard i estat industrial modern ha conduït els autors a demanar-se si es pot usar l'expressió *llengua estàndard* quan parlem dels idiomes de les societats anteriors a la Revolució Industrial. Convé distingir, doncs, entre el concepte lingüístic d'*estàndard* –que és el que condueix a dir que es pot usar l'expressió *llengua estàndard* quan parlem dels idiomes de les societats anteriors a la Revolució Industrial– i el concepte sociolingüístic d'*estàndard* –que és el que condueix a dir que no.

En la societat occidental, el procés d'estandardització lingüística presenta tres etapes. La primera etapa, que neix amb l'aparició de l'escriptura, acaba amb el Renaixement. La segona comença amb la invenció de la impremta i amb la formació dels estats moderns als segles XV i XVI. La tercera s'inicia als segles XVIII-XIX, amb la modernització que resulta de la Revolució Industrial i amb la creació de l'estat liberal o estat nacional. En aquesta etapa es desenvolupa l'escenari que propicia la consolidació de l'estàndard des del punt de vista sociolingüístic.

El paper de la modalitat estàndard en la comunitat lingüística pot sintetitzar-se en els punts següents. En primer lloc, l'estàndard proporciona seguretat al parlant a l'hora de comunicar-se fora de l'entorn immediat. En segon lloc, li fa augmentar la consciència d'unitat lingüística. En tercer lloc, genera adhesió social a la llengua i fa agafar confiança en les possibilitats comunicatives del propi idioma. En quart lloc, permet la integració de la persona en el sistema productiu de la societat i li possibilita l'ascens social. En cinquè lloc, proporciona l'accés a un sistema cultural i mental de referències que engendra cohesió i solidaritat. En sisè lloc, impulsa l'elaboració cultural. En setè lloc, esdevé el símbol de la comunitat. Finalment, té un efecte homogeneïtzador, que és també conseqüència de la mateixa naturalesa del fenomen estandarditzador que ha viscut la societat industrial moderna. L'homogeneïtzació té avantatges, però també té inconvenients. Els inconvenients no deslegitimen ara per ara les accions de planificació del corpus que emprenen les comunitats implicades en processos de normalització lingüística per fer emergir un estàndard, ja que, en una societat estructurada comunicativament al voltant dels estàndards – com és la societat occidental d'avui –, una comunitat lingüística sense aquesta varietat està condemnada com a tal a la residualització.

Activitats

1. Llegiu aquest text i redacteu un escrit de rèplica (1 pàgina) posant en relleu que la política de normalització lingüística és una política positiva, igualitària i de modernització de la societat.

El progrés social i la promoció de les llengües

Els esforços que es fan institucionalment en alguns països del món per recuperar, estandaritzar i difondre llengües minoritàries o en vies d'extinció constitueixen un signe clar de regressió política i social. En la societat que es configura avui dia els valors relacionats amb el progrés són la mobilitat, la intercomunicació general i l'accés immediat a les noves tecnologies i a la nova informació. És evident que, amb aquest panorama, el que té més interès és la difusió de les llengües internacionals, les úniques que realment tenen força per construir una societat igualitària i per proporcionar a tothom les mateixes possibilitats d'ascens social i econòmic.

Sovint es recorre, per dur a terme les polítiques de promoció de les llengües minoritàries, a la idea que cal defensar la identitat cultural dels pobles o grups desvalguts. Però s'ignora que el desenvolupament cultural d'aquests grups no requereix necessàriament l'adhesió a uns idiomes en fase social de caducitat. Es pot construir i reforçar la cultura d'un poble determinat al marge de la protecció de la seva llengua, com ha demostrat sovint la història. Amb molta freqüència els intents de recuperar idiomes en vies d'extinció han portat a la divisió i al trencament de la pau social. D'altra banda, la inversió econòmica que exigeixen aquests programes de difusió, ensenyament i consolidació de les llengües marginals és en bona part un luxe, sobretot si tenim en compte la crisi socioeconòmica mundial i el fet que aquestes inversions tindrien molt més rendiment si s'orientessin a resoldre problemes generals més urgents, com la fam, la manca d'habitatge i la precarietat de l'atenció mèdica de molts indrets del planeta.

2. Busqueu informació sobre cinc activitats (excloses la política lingüística i la planificació lingüística) que puguin incloure's en el que s'anomena *lingüística aplicada*.

3. L'any 1990 els països de llengua oficial portuguesa van signar un Acordo Ortográfico (que va entrar en vigor el 2009) per unificar l'ortografia del portuguès. Busqueu informació sobre aquest acord i, tenint en compte que constitueix una acció de planificació del corpus en un context de normalitat lingüística, comenteu quin dels dos objectius propis d'aquest context (respondre a les conseqüències lingüístiques dels canvis socials i culturals que es produeixen de manera ordinària, i preservar la cohesió i la vitalitat de la llengua estàndard) us sembla que perseguia.

4. A Catalunya són oficials el català i el castellà. Hi ha una altra llengua que també hi és oficial: l'aranès, una varietat territorial de l'occità que es parla a la Vall d'Aran. Recopileu informació sobre l'estat actual de la codificació de l'aranès. I redacteu un informe (de 2 pàgines) que tracti dels punts següents:

- Model de codificació lingüística (acadèmic o de lliure empresa, amb indicació de les obres o llocs que contenen la normativa lingüística).
- Model de codificació lingüística (monocèntric o policèntric).
- Criteris de selecció de les formes normatives (unitari o composicional).
- Criteris de selecció de les formes normatives (uniforme o polimòrfic).
- Grau d'estandardització: ús de la varietat codificada en els àmbits formals.

Exercicis d'autoavaluació

- Per què diem que el llenguatge no pot ser definit exclusivament com un mitjà de comunicació?
- Quins són els objectius que exigeix l'orientació ètica de la sociolingüística?
- Definiu *subordinació lingüística* i *normalització lingüística*.
- Expliqueu quina és la relació entre *política lingüística* i *planificació lingüística*.
- Distingiu entre *planificació del corpus* i *planificació de l'estatus*.
- De què depèn la subsistència d'un idioma?

7. Quins és el primer dels tres objectius operatius en funció dels quals s'ha d'organitzar la política lingüística de normalització?

8. L'objectiu tècnic general de la planificació del corpus és...

- a) redactar gramàtiques i diccionaris.
- b) organitzar l'ensenyament de la llengua.
- c) fer que una llengua sigui apta –o més apta– per a una determinada funció.
- d) establir quines funcions té cada llengua en una societat.

9. Tenen justificació les campanyes o accions de depuració o enriquiment del llenguatge col·loquial?

10. Quines són les quatre fases de la planificació lingüística?

11. Indiqueu quina d'aquestes afirmacions és certa i quina no:

- a) La fase de difusió també és anomenada *implementació* o *vehiculació*.
- b) La fase de codificació implica l'acceptació i l'avaluació.
- c) La fase d'elaboració consisteix en l'ampliació dels recursos expressius i estilístics a mesura que la nova varietat codificada conquereix àmbits d'ús.
- d) La fase d'elaboració inclou la selecció de la varietat de base.

12. Esmenteu les cinc característiques que la varietat estàndard ha de tenir perquè es pugui considerar que el treball de codificació és reeixit.

13. Hi ha diferència entre *llengua estàndard*, d'una banda, i *llengua codificada* o *normativa*, de l'altra?

14. Si els planificadors del corpus autoritzen dues possibilitats però la pràctica general dels usuaris es decanta per una i arracona l'altra, quina de les dues pertany a l'estàndard?

15. Què vol dir que, sense deixar de ser supradialectal, l'estàndard d'alguns idiomes té certa flexibilitat territorial?

16. Per què la flexibilitat territorial en els estàndards és limitada per naturalesa?

17. Distingiu entre *monocentrisme* i *policentrisme*.

18. Distingiu entre *criteri unitari* i *criteri composicional*.

19. Indiqueu quina de les dues vies d'estandardització lingüística ha seguit el català contemporani.

20. ¿Per què alguns sociolingüistes diuen que, històricament, només poden parlar de llengua estàndard a partir de la Revolució Industrial i de la formació dels estats nacionals moderns?

21. ¿Quantes són les etapes del procés històric de l'estandardització lingüística?

- a) Dues.
- b) Cinc.
- c) Tres.
- d) Vuit.

22. Quin element és indispensable perquè es pugui descriure i objectivar una llengua i es pugui satisfer la primera de les característiques de l'estàndard (ser una varietat explícitament sistematitzada i formalitzada que es pot ensenyar per mitjà d'instruments concrets)?

23. Indiqueu els dos fets que determinen l'inici de la segona etapa del procés històric de l'estandardització lingüística.

24. En quin moment s'inicia l'etapa en la qual es desenvolupa l'escenari que propicia la consolidació dels estàndards des del punt de vista sociolingüístic?

25. Indiqueu sintèticament quin és el paper de la modalitat estàndard en la comunitat lingüística.

26. Per què els inconvenients de l'estandardització no deslegitimen ara per ara les accions de planificació del corpus que emprenen les comunitats implicades en processos de normalització lingüística?

Solucionari

Exercicis d'autoavaluació

1. Perquè el llenguatge és també el mitjà per excel·lència de la socialització, un dels elements essencials de l'articulació i la construcció de la societat humana. Per tant, el llenguatge és també un medi, un escenari. Les persones habitem en el llenguatge, perquè el llenguatge és part de l'edifici social humà.

2. El manteniment de la diversitat lingüística, de les peculiaritats lingüístiques individuals i col·lectives, i l'assoliment de la intercomprensió mundial.

3. Si la llengua pròpia/originària d'una comunitat tendeix, perquè s'imposa una altra llengua, a ser usada cada vegada menys o només en interaccions residuals, baixes o marginals, es parla de *subordinació lingüística*. Si tendeix a recuperar la plena funcionalitat parlem de *normalització lingüística*.

4. La planificació lingüística és l'activitat tècnica i professional derivada d'una determinada política lingüística, és a dir, el conjunt d'activitats conduents a posar en pràctica uns objectius concrets de política lingüística. Per tant, és en funció d'una política lingüística definida que es realitza una determinada planificació lingüística.

5. D'acord amb una divisió establerta per Heinz Kloss el 1969, la planificació del corpus és el conjunt d'intervencions sobre el codi lingüístic (sobre l'ortografia, la pronúncia la gramàtica, el lèxic i els llenguatges d'especialitat), mentre que la planificació de l'estatus és el conjunt d'intervencions relatives a l'ús i funcions de les llengües.

6. La subsistència d'un idioma no depèn del nombre de parlants sinó de la plenitud funcional d'aquest idioma al si d'una comunitat, és a dir, de la "necessitat" d'aquest idioma per viure i treballar en una societat.

7. És la modificació de les actituds (és a dir, la superació de prejudicis) per tal d'assolir la consciència d'unitat lingüística i de superar l'autoodi i la mentalitat diglòssica (per arribar a la convicció que la llengua serveix per a tots els usos d'una societat moderna).

8.c) fer que una llengua sigui apta –o més apta– per a una determinada funció.

9. En tenen si són el resultat d'intervencions racionalitzades i tècnicament ben organitzades, i si es basen en supòsits històrics d'anormalitat lingüística demostrada.

10. Selecció, codificació, difusió i elaboració.

11. a) Certa. b) Falsa. c) Certa. d) Falsa.

12. La varietat estàndard:

- És una varietat explícitament sistematitzada i formalitzada: és a l'abast (per mitjà de gramàtiques, diccionaris o altres eines) dels membres de la comunitat lingüística i dels estrangers.
- És una varietat apresada i acceptada per tots els parlants com a neutra i com la varietat més representativa de llengua.
- És la varietat dels registres formals més generals (sistema educatiu, administració pública, discurs polític, mitjans de comunicació de masses, etc.) i la pauta de referència per als altres registres.
- És supradialectal: no es correspon amb cap dialecte (o no és percebuda que es correspongui amb cap dialecte), i permet la comunicació entre membres de la comunitat lingüística que parlen dialectes territorials allunyats l'un de l'altre.
- És una varietat que identifica els membres de la comunitat lingüística en relació amb els parlants d'altres idiomes i amb la comunitat internacional.

13. Alguns autors distingeixen els dos conceptes. D'acord amb aquests autors, la llengua codificada és el codi fixat –el sistema ortogràfic, gramatical i lèxic– en el treball de codificació, és a dir, és una modalitat lingüística sistematitzada per als àmbits d'ús formals. En canvi, la llengua estàndard és aquest mateix codi després d'haver assolit les funcions socials per a les quals ha estat pensat. Segons aquest punt de vista, el treball de codificació, llavors, consisteix en la fixació i sistematització d'un codi –la llengua codificada o normativa– amb la finalitat que posteriorment esdevingui, a més, llengua estàndard.

14. La possibilitat per la qual es decanta la pràctica general dels usuaris.

15. Que permet petites variacions formals en funció de les grans àrees geogràfiques.

16. Perquè l'abundància de trets territorials elimina sistemàticament el que realment representa el concepte de llengua estàndard.
17. Parlem de *monocentrisme* quan hi ha un únic centre codificador amb autoritat reconeguda formalment per a tot l'àmbit territorial d'una mateixa llengua. Parlem de *policentrisme* quan, en l'àmbit d'una llengua, hi ha diversos centres codificadors amb autoritat reconeguda formalment.
18. Quan se segueix el criteri unitari (o convergent) la codificació es realitza a partir d'una varietat prèvia existent, que és la que fa de base per a la formació de la llengua codificada. També és possible seguir un criteri composicional, és a dir, construir la varietat codificada a partir de l'aportació més o menys igualitària de diferents varietats geogràfiques. Parlem, llavors, de *codificació –i d'estàndard– composicional*.
19. El cas del català contemporani és un exemple d'estandardització derivada d'un treball de planificació del corpus emmarcat en un procés de normalització lingüística.
20. Perquè en les societats anteriors a la Revolució Industrial les llengües encara no tenen les funcions sociolingüístiques que caracteritzen l'estàndard.
21. c) Tres.
22. L'escriptura.
23. La invenció de la impremta i la formació dels estats moderns dels segles XV i XVI.
24. Als segles XVIII-XIX, amb la modernització que resulta de la Revolució Industrial i amb la creació de l'estat liberal o estat nacional.
25. El paper de la modalitat estàndard en la comunitat lingüística pot sintetitzar-se en els punts següents. En primer lloc, l'estàndard proporciona seguretat al parlant a l'hora de comunicar-se fora de l'entorn immediat. En segon lloc, li fa augmentar la consciència d'unitat lingüística. En tercer lloc, genera adhesió social a la llengua i fa agafar confiança en les possibilitats comunicatives del propi idioma. En quart lloc, permet la integració de la persona en el sistema productiu de la societat i li possibilita l'ascens social. En cinquè lloc, proporciona l'accés a un sistema cultural i mental de referències que engendra cohesió i solidaritat. En sisè lloc, impulsa l'elaboració cultural. En setè lloc, esdevé el símbol de la comunitat. Finalment, té un efecte homogeneïtzador, que és també conseqüència de la mateixa naturalesa del fenomen estandarditzador que ha viscut la societat industrial moderna.
26. Perquè en una societat estructurada comunicativament al voltant dels estàndards –com és la societat occidental–, una comunitat lingüística sense aquesta varietat està condemnada com a tal a la marginació i a la residualització.

Bibliografia

Amorós Negre, Carla (2008). "Diferentes perspectivas en torno a la planificación lingüística". A: Inés Olza Moreno; Manuel Casado Velarde; Ramón González Ruiz (ed.). *Actas del XXXVII Simposio Internacional de la Sociedad Española de Lingüística (SEL)* (pàg. 17-29). Pamplona: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra.

Argenter, Joan A. (ed.) (2000). *Simposi Pompeu Fabra*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Argenter, Joan A. (2009). "Per una norma en la diversitat o per una diversitat de normes?". A: Johannes Kabatek; Claus D. Pusch (ed.). *Variació, poliglòssia i estàndard. Processos de convergència i divergència lingüístiques en català, occità i basc* (pàg. 33-41). Aachen: Shaker Verlag.

Baldauf Jr., Richard B. (2004). "Language Planning and Policy: Recent Trends, Future Directions". Comunicació presentada al col·loqui de l'American Association of Applied Linguistics. Portland. [En línia: <http://espace.library.uq.edu.au/eserv/UQ:24518/LPPCoPap1AAAL04.pdf>.]

Bibiloni, Gabriel (1997). *Llengua estàndard i variació lingüística*. València: Eliseu Climent.

Bolaño, Sara (1982). *Introducción a la teoría y práctica de la sociolingüística*. Mèxic: Trillas.

Branchadell, Albert (1996). *La normalitat improbable*. Barcelona: Empúries.

Cano, M. Antònia; Martines, Josep; Martines, Vicent; Ponsoda, Joan J. (ed.) (1999). *Bescanvi i identitat: interculturalitat i construcció de la llengua*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Universitat d'Alacant / Ajuntament de la Nucia.

Castellanos, Carles (2000). *Llengua, dialectes i estandardització*. Barcelona: Octaedro.

Cooper, Robert L. (1989). *Language Planning and Social Change*. Cambridge: Cambridge University Press. [Versió espanyola: *La planificación lingüística y el cambio social*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.]

Costa Carrereras, Joan (2000, desembre). "El concepte de «norma» en lingüística, sociolingüística i planificació lingüística". *Els Marges* (núm. 68, pàg. 89-105).

Deumert, Ana; Vandenbussche, Wim (2003). "Standard languages: taxonomies and histories". A: Ana Deumert; Wim Vandenbussche (ed.). *Germanic Standardizations: Past to Present* (pàg. 1-14). Amsterdam: John Benjamins.

Feliu, Francesc; Juher, Cristina (ed.) (1999). *La invenció de les llengües nacionals*. Barcelona: Quaderns Crema.

Ferrando, Antoni; Nicolás, Miquel (ed.) (2006). *La configuració social de la norma lingüística a l'Europa llatina. / La configuración social de la norma lingüística en la Europa latina. / La configuration sociale de la norme linguistique à l'Europe latine. / A configuración social da norma lingüística na Europa latina. / La configurazione sociale della norma linguística nell'Europa latina. / Hizkunitza gizarte-arauaren eratzeta latindar European*. Alacant: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.

Fishman, Joshua (2000). "The status agenda in corpus planning". A: Richard D. Lambert; Elana Shohamy (ed.). *Language Policy and Pedagogy* (pàg. 43-51). Amsterdam: John Benjamins. [Versió catalana: "L'agenda de l'estatus en la planificació del corpus". A: J. Fishman (2001). *Llengua i identitat* (pàg. 265-277). Edició de Xabier Erize. Alzira: Bromera.]

Garvin, Paul L. (1992). "La langue standard. Concepts et processus". A: Isidor Marí (ed.). *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana. IV. Àrea 3. Lingüística social* (pàg. 503-514). Palma: Universitat de les Illes Balears.

Ginebra, Jordi; Solà, Joan (2007). *Pompeu Fabra: vida i obra* (especialment les pàg. 97-100 i el capítol 7). Barcelona: Teide.

Ginebra, Jordi (2008). "Joan Fuster i la llengua estàndard". A: Manuel Pérez Saldanya (ed.). *Joan Fuster: llengua i estil* (pàg. 33-58). València: Universitat de València.

Haugen, Einar (1959). "Planning for a Standard Language in Modern Norway". *Anthropological Linguistics* (vol. i, núm. 3, pàg. 8-21). Reproduït dins J. Fishman (ed.). *Readings in the Sociology of Language* (pàg. 673-687). L'Haia: Mouton.

Haugen, Einar (1966). *Language Conflict and Language Planning: the Case of Modern Norwegian*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Haugen, Einar (1983). "The Implementation of Corpus Planning: Theory and Practice". A: J. Cobarrubias; J. Fishman (ed.). *Progress in Language Planning: International Perspectives* (pàg. 269-289). L'Haia: Mouton.

Hinton, Leanne; Hale, Ken (ed.) (2001). *The Green Book of Language Revitalization in Practice*. San Diego [i altres llocs]: Academic Press.

Jahr, Ernst Hakon (2008). "The standardization of modern Norwegian: origin, development and prospects". Conferència pronunciada a l'Institut d'Estudis Catalans. <www.iec.cat/gc/digitalAssets/11303_HakonJahrJanuary2008>

Joseph, John Earl (1987). *Eloquence and Power. The Rise of Language Standards and Standard Languages*. Londres: Frances Pinter.

Kabatek, Johannes; Pusch, Claus D. (ed.) (2009). *Variació, poliglòssia i estàndard. Processos de convergència i divergència lingüístiques en català, occità i basc*. Aachen: Shaker Verlag.

Kaplan, Robert B.; Baldauf Jr., Richard B. (1997). *Language Planning. From Practice to Theory*. Clevedon: Multilingual Matters.

Kloss, Heinz (1969). *Research Possibilities on Group Bilingualism: A Report*. Quebec: Centre International de Recherche sur le Bilinguisme. <<http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED037728.pdf>>

Lamuela, Xavier (1987). *Català, occità, friülà: llengües subordinades i planificació lingüística*. Barcelona: Edicions dels Quaderns Crema.

Lamuela, Xavier (1994). *Estandardització i establiment de les llengües*. Barcelona: Edicions 62.

Lamuela, Xavier (1995, setembre). "Criteris de codificació i de compleció lingüístiques". *Els Marges* (núm. 53, pàg. 15-30).

Marí, Isidor (1992). *Un horitzó per a la llengua. Aspectes de la normalització lingüística*. Barcelona: Empúries.

Marí, Isidor (2006). *Mundialització, interculturalitat i multilingüisme*. Palma: Leonard Mun-taner.

Martins, Cristina (2005). "O processo de normativização do mirandês". A: Carsten Sinner (ed.). *Norm und Normkonflikte in der Romania* (pàg. 39-58). Munic: Peniope.

McRoberts, Kenneth (2003). "Per què els estats tenen polítiques lingüístiques: construcció d'estats i construcció de nacions". *Treballs de Sociolingüística Catalana* (núm. 17, pàg. 23-44).

Milroy, James; Milroy, Lesley (1991). *Authority in Language. Investigating Language Prescription and Standardisation* (2a. Edició). Londres / Nova York: Routledge.

Mollà, Toni (ed.) (1997). *Política i planificació lingüístiques*. Alzira: Bromera.

Mollà, Toni; Amadeu Viana (1991). *Curs de sociolingüística* (vol. iii). Alzira: Bromera.

Navarro, Pere (2003). "Processos d'estandardització en les llengües romàniques minoritzades: asturià, aragonès, francoprovençal i sard". A: Miquel Àngel Pradilla (ed.). *Identitat lingüística i estandardització* (pàg. 89-133). Valls: Cossetània Edicions.

Ninyoles, Rafael L. (1989). *Estructura social i política lingüística*. Alzira: Bromera.

Polanco i Roig, Lluís B. (1984). "La normativa al País Valencià. Problemàtica i perspectives". A: M. Teresa Cabré; Joan Martí; Lídia Pons; Joan Solà (ed.). *Problemàtica de la llengua normativa. Actes de les Primeres Jornades d'Estudi de la Llengua Normativa* (pàg. 107-146). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Pradilla, Miquel Àngel (ed.) (2001). *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*. Benicarló: Alambor.

Pradilla, Miquel Àngel (2004). *El laberint valencià. Apunts per a una sociolingüística del conflicte*. Benicarló: Onada Edicions.

- Pradilla, Miquel Àngel** (2011). *De política i planificació lingüística*. Benicarló: Onada Edicions.
- Pueyo, Miquel** (1989, maig). "Diglòssia? Antaviana! (Una revisió crítica del concepte i del seu ús en la sociolingüística catalana)". *Límits* (núm. 6, pàg. 43-62).
- Pueyo, Miquel; Turull, Albet** (2003). *Diversitat i política lingüística en un món global*. Barcelona: UOC/Pòrtic.
- Ricento, Thomas** (2000). "Historical and theoretical perspectives in language policy and planning". *Journal of Sociolinguistics* (vol. 4, núm. 2, pàg. 196-213).
- Ricento, Thomas** (ed.) (2006). *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Roviró, Bàrbara; Torrent-Lenzen, Aina; Wesch, Andreas** (ed.) (2005). *Normes i identitats. Normen und Identitäten*. Titz: Axel Lenzen.
- Shohamy, Elana G.** (2006). *Language Policy: Hidden Agendas and New Approaches*. Londres / Nova York: Routledge.
- Sinner, Carsten** (ed.) (2005). *Norm und Normkonflikte in der Romania*. Munic: Peniope.
- Spolsky, Bernard** (2009). *Language Management*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Tauli, Valter** (1968). *Introduction to a Theory of Language Planning*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis, Studia Philologiae Scandinavicae.
- Viaut, Alain; Lamuela, Xavier** (ed.) (2007). *Variable territoriale et promotion des langues minoritaires*. Pessac: Maison des Sciences de l'Homme d'Aquitaine.
- Zalbide, Mikel** (1988). "«Status planning» en el País Vasco: pasos dados y perspectivas futuras". A: Rafael Alemany Ferrer (ed.). *Els processos de normalització lingüística a l'Estat espanyol actual* (pàg. 17-35). Benidorm: Ajuntament de Benidorm / Universitat d'Alacant.

